

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Angelė Rupšienė

Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

ŠEIMOS ĮTAKA JAUNUOLIŲ PROFESINIAM APSISPRENDIMUI

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
Doc. Dr. D. Augienė

Šiauliai, 2010

Darbas originalus.....Angelė Rupšienė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. PROFESINIO APSISPRENDIMO TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Profesinį apsisprendimą lemiantys veiksniai	9
1.2. Profesinio apsisprendimo raida.....	12
1.3. Mokyklos reikšmė profesiniam apsisprendimui.....	17
2. ŠEIMOS ĮTAKA PROFESINIAM APSISPRENDIMUI	22
2.1. Motyvacijos reikšmė profesiniam apsisprendimui.....	27
2.2. Pašaukimo reikšmė profesiniam apsisprendimui.....	28
3. ŠEIMOS ĮTAKOS JAUNUOLIŲ PROFESINIAM APSISPRENDIMUI TYRIMAS	29
3.1. Metodika ir tyrimo organizavimas	29
3.2 Tyrimo imtis ir demografinė charakteristika	30
3.3 Mokinių ir tėvų požiūriu, kas yra karjera, kokios darbo vertybės ir kas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas darbu	31
3.4 Mokinių ir tėvų požiūriu, kaip šeima įtakoja profesinį apsisprendimą	34
3.5. Moksleivių ir tėvų požiūris, kas svarbiausia renkantis profesiją, ar prieš pasirenkant profesiją reiktų pasidaruoti, bei kokie yra informacijos gavimo šaltiniai	48
IŠVADOS	52
REKOMENDACIJOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
PRIEDAI	58

SANTRAUKA

ŠEIMOS ĮTAKA JAUNUOLIŲ PROFESINIAM APSISPRENDIMUI

Magistro darbas

Dar mokyklos suole kiekvienas jaunuolis sprendžia labai aktualų uždavinį – kokią profesiją pasirinkti. Profesija pasirenkama visam gyvenimui, todėl svarbu, kad ją, kaip ir gyvenimo draugą, moksleivis rinktųsi apgalvotai. Itin svarbų vaidmenį renkantis profesiją atlieka tėvai. Šeima, tai pirminė institucija perduodanti savo vaikams tautos bei šeimos tradicijas, formuoja žmogiškąsias vertybes ir paruošia vaikus tapti visaverčiais visuomenės nariais. Kadangi šeimos aplinka yra palankiausia jaunuolio gebėjimams pastebėti, galima teigti, tėvai, broliai, seserys gali daryti didžiausią įtaką profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo objektas: Šeimos įtaka jaunuolių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo tikslas: Ištirti šeimos įtaką moksleivių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo metodologija: tyrimo metodologija grindžiama A. Roe karjeros projektavimo teorija ir D. E. Super karjeros modeliais.

Tyrimo metodai: *Teoriniai.* Siekiant išsiaiškinti šeimos įtaką jaunuolių profesiniam apsisprendimui atlikta mokslinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros analizė. *Empiriniai.* Tyrimui pasirinktas anketos medotas, skirtas bendrojo lavinimo mokyklos mokiniams ir jų tėvams. *Statistiniai.* Tyrimo rezultatai apdoroti bei suskaičiuoti Excel ir SPSS kompiuterinėmis programomis.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2009 m. gruodžio mėn. Klaipėdos X gimnazijoje. Tyriamieji pasirinkti jaunuoliai (16 – 18m.) ir tėvai. Apklausoje dalyvavo 130 moksleivių ir 80 tėvų.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad tėvai ir draugai daro didelę įtaką profesiniam apsisprendimui. Tėvai dalinasi savo asmenine patirtimi susijusia su profesiniu apsisprendimu. Jaunuoliams renkantis profesiją akcentuojama, kad svarbiausia įgyti aukštąjį išsilavinimą ir kad pasirinktos studijos būtų arčiau namų. Jaunuolių nuomone šeima labiausiai turi padėti apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo.

SUMMARY

FAMILY INFLUENCE OVER YOUNGSTER PROFESSIONAL DECISION

Master's thesis

The time spent at school is significant as each young person has to solve quite a relevant task – what profession to choose. The profession is chosen for entire life, therefore it is important that it, as if a life partner, would be chosen with a great consideration. Parents play a significant role in selecting a profession. Families are primary institutions transferring their children the nation's and family's traditions, shape human values and prepare children to become full members of society. For the reason that family's environment is most beneficial to observe skills, it is possible to state that parents, brothers, sisters can mostly influence the professional decision making.

Research subject: family's influence on youth's professional decision making.

Research purpose: to investigate family's influence on schoolchildren's professional decision making.

Research methodology: research methodology is based on A. Roe's theory of career choice and D. E. Super career development concept.

Research methods: *Theoretic.* Trying to examine family's influence on youth professional decision making, a scientific, pedagogical and psychological literature analysis was carried out. *Empirical.* For research purpose, a questionnaire, prepared for children of secondary schools and their parents, was prepared. *Statistical.* Obtained results were processed and calculated with Excel and SPSS software programs.

Research sample and organization. The research was carried out in December, 2009 at Klaipeda X gymnasium. People, participating in research, were children (age 16-18) and their parents. 130 pupils and 80 parents participated in this questionnaire.

Having summarized research results it is possible to state that parents and friends significantly influence professional decision making. Parents share their personal experience, related to professional decisions. Young people, when choosing their profession, are strongly recommended that it is important to gain university education and that the chosen studies would be closer to home. According to the expressed opinion of young people, family should mostly contribute in trying to make a decision, related to professional choice.

IVADAS

Problema ir jos aktualumas. Itin svarbų vaidmenį renkantis profesiją atlieka tėvai. Šeima, tai pirminė institucija perduodanti savo vaikams tautos bei šeimos tradicijas, formuoja žmogiškąsias vertybes ir paruošia vaikus tapti visaverčiais visuomenės nariais. Bet dažnai jaunuolis pradėjęs studijuoti pasirinktą profesiją supranta, kad ji jam nepatinka, nemėli, dažniausiai net nedirba pagal profesiją. Pagrindinė priežastis yra tai, kad jaunuoliai, rinkdamiesi būsimą profesiją, nesuvokia savo gebėjimų arba jų nepaiso (renkasi pagal profesijos prestižą, būsimą uždarbį ir pan.). Todėl profesinio apsisprendimo metu ypač yra svarbu pastebėti jaunuolio individualius gebėjimus ir juos lavinti. Kadangi šeimos aplinka yra palankiausia jaunuolio gebėjimams pastebėti, galima teigti, tėvai, broliai, seserys gali daryti didžiausią įtaką profesiniam apsisprendimui.

Dar mokyklos suole kiekvienas jaunuolis sprendžia labai aktualų uždavinį – kokią profesiją pasirinkti. Profesija pasirenkama visam gyvenimui, todėl svarbu, kad ją, kaip ir gyvenimo draugą, moksleivis rinktųsi apgalvotai. Jeigu tai daroma teisingai, žmogus dirba kūrybiškai, su ugnele, nuolat jaučia pasitenkinimą, gyvena prasmingą gyvenimą ir daug pasiekia. Pasirinkusieji netinkamą profesiją, negali iki galo atskleisti savo gabumų. Profesijos keitimas suteikia žmogui moralinių kančių ir dažniausiai yra skausmingas (Miškinis, 2003).

Autorė A. Sokolova (2004) savo straipsnyje rašo apie didelę tėvų įtaką vaikui pasirenkant profesiją ir tai byloja įvairiose šalyse atlikti tyrimai. Lenkijos mokslininkų darbai parodė, kad profesijos pasirinkimui daro įtaką tiesioginiai ir netiesioginiai veiksniai. Iš tiesioginių veiksnių didžiausią įtaką turi paveldimos savybės (gebėjimai, talentai ir kt.), socialinė aplinka ir šeima, taip pat bendraamžiai, žiniasklaida, studijų bei įsidarbinimo sąlygos ir galimybės. Iš netiesioginių veiksnių didžiausią reikšmę turi išsilavinimas (mokymosi rezultatai, pasiekimai) bei profesinis orientavimas. Rusijoje atlikta apklausa parodė, kad mokinių pasirinkimą labiausiai veikia pažįstamų asmenų profesinės karjeros pavyzdžiai, tėvai bei informacija apie mokymo ir studijų įstaigas. Daugiausia žinių apie profesijas mokiniai gauna iš draugų, šeimos, giminių bei pažįstamų, o žiniasklaida bei specialūs leidiniai atsiduria antroje vietoje.

D. Kučinskienė (2003) rašo, jog tėvų statusas didele dalimi lemia, kokią karjeros lygį pasieks jų atžala. Taigi tėvų statusas turi įtakos vaikų nuostatoms tinkamo išsilavinimo lygio ir karjeros planų atžvilgiu. Tėvų laimėjimai išsilavinimo, profesinėje ir ekonominėje srityse rodo, kad šeimos statusas yra pagrindinis veiksnys, kuris lemia vaikų mokymosi laimėjimus. Nustatyta, kad planavimo gebėjimai priklauso nuo aplinkos, šeimos statuso ir socializacijos procesų. Planavimo gebėjimų įgijimas paauglystėje daro teigiamą įtaką tolimesniam mokymuisi, karjeros stabilumui ir šeimyniniam statusui.

Apie šeimos veiksnius įtakojančius profesijos pasirinkimą rašė Bitinas B. (1961), Sokolova A. (2004), Augienė D. (2009), K. Miškinis (2003), Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. (2001; 2003), Jovaiša L. (1978; 1981; 1997; 1999; 2003), Kregždė S. (1988), Lemme B. H. (2002), Miškinis K. (2003), Stanišauskienė V. (2004), Beresnevičienė D. (1990), Kučinskienė R. (2003), Galkytė H. (1977).

L. Jovaiša (1999) savo knygoje išvardina teorijas, kuriomis yra vadovujamasi sprendžiant profesijos pasirinkimą. Todėl profesijos rinkimosi problemai spręsti vadovujamasi įvairiomis teorijomis: vystymosi, savivokos (D. Super, 1949, 1964), tipologijos (J. Holland, 1959, 1972), socialinio išmokymo (J. Krumboltz, 1979, 1990), profesinių aspiracijų (L. Gottfredson, 1981), prisitaikymo prie darbo (R. Dawis, 1984, 1992). Šios teorijos padeda pažinti, kaip vyksta profesijos pasirinkimas, apsisprendimas ir kaip reikėtų teikti pagalbą sunkumų atvejais.

Tyrimo naujumas/ reikšmingumas

Lietuvoje yra atlikta tyrimų apie profesijos pasirinkimo veiksnius. 2003m. Reigardienės J., Zdanavičiaus A. „Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje“. 2007m. Railienė A. „Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje“. Tačiau šeimos įtaka, kaip vienas iš profesinio apsisprendimo veiksnių yra mažai nagrinėta. Tyrimo rezultatai gali būti reikšmingi tėvų švietimui profesinio apsisprendimo klausimais.

Tyrimo objektas: Šeimos įtaka jaunuolių profesiniam apsisprendimui.

Hipotezė: Tikėtina, kad šeima labiausiai įtakoja moksleivių profesinį apsisprendimą: tėvų patarimai, pamokymai, asmeninis pavyzdys, patirties dalinimasis, ekonominė – socialinė padėtis.

Tyrimo tikslas: Ištirti šeimos įtaką moksleivių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Mokslinės literatūros studijų pagrindu apžvelgti šeimos įtaką profesiniam apsisprendimui.
2. Išsiaiškinti moksleivių ir tėvų nuomonę apie šeimos įtaką profesiniam apsisprendimui.
3. Palyginti moksleivių ir tėvų nuomonę apie šeimos įtaką profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo metodologija: A. Roe karjeros projektavimo teorija (Augienė, 2009) gilinosi į tėvų ir vaikų tarpusavio santykių ypatumus, jų raidą. D.E. Super nuomone (Augienė, 2009), kad karjeros modeliai yra nulemti socialinių ir ekonominių veiksnių, protinių ir fizinių gebėjimų, asmeninių charakteristikų ir galimybių, kurias asmuo turi ir gali pasinaudoti.

Tyrimo metodai: *Teoriniai.* Siekiant išsiaiškinti šeimos įtaką jaunuolių profesiniam apsisprendimui atlikta mokslinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros analizė. *Empiriniai.* Tyrimui pasirinktas anketos medotas, skirtas bendrojo lavinimo mokyklos mokiniams ir jų

tėvams. *Statistiniai*. Tyrimo rezultatai apdoroti bei suskaičiuoti Excel ir SPSS kompiuterinėmis programomis.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2009 m. gruodžio mėn. Klaipėdos X gimnazijoje. Tyriamieji pasirinkti jaunuoliai (16 – 18m.) ir tėvai. Apklausoje dalyvavo 130 moksleivių ir 80 tėvų.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Mokslinės literatūros analizė pasirinkta tema (2009 m. nuo sausio iki rugsėjo mėn.).
2. Anketų sudarymas (2009 m. spalio – lapkričio mėn.).
3. Tyrimo vykdymas (2009 m. gruodžio mėn.).
4. Tyrimo rezultatų analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas (2010 m. sausio – vasario mėn.).

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, teorinė dalis suskirstyta į 2 dalis, tyrimo metodika, tyrimo rezultatai ir jų analizė, literatūros sąrašas sudarytas iš 57 šaltinių, 2 priedai. Darbe pateikiama 10 paveikslų ir 14 lentelių. Bendra darbo apimtis 69 puslapiai.

1. PROFESINIO APSISPRENDIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Sąmoningas profesijos pasirinkimas užtikrina jaunuolio adaptaciją darbo pasaulyje, profesinių aspiracijų, interesų, polinkių ir gebėjimų panaudojimą visuomenei naudingoje veikloje. Toks profesijos pasirinkimas yra laisvas vidinis mokinio apsisprendimas. Gebėjimą sąmoningai rinktis profesiją lemia savęs ir profesijos pažinimas, santykio tarp profesijos reikalavimų ir savo gebėjimų supratimas (Beresnevičienė, 1990).

Profesijos pasirinkimas yra viena aktualiausių problemų, nuo kurios tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninės gerovės augimas. Todėl svarbu, kad jau pats pirmasis moksleivio apsisprendimas būtų sąmoningas, tikslingas, kad jaunuolis suprastų, jog adaptacija darbo pasaulyje ir asmenybės vidinė harmonija priklauso nuo tinkamo apsisprendimo. Dabar, kai integruojamės Europos Sąjungą jaunimui susidaro vis didesnės galimybės laisvai pasirinkti profesiją, tačiau tuo pačiu padidėja jaunimo individualios kompetencijos ir asmeninės atsakomybės reikšmė (Damkauskienė, 2009).

Pasak L. Jovaišos (1997), kad psichologinis subrendimas rinktis profesiją yra svarbiausia sąlyga savarankiškam, sąmoningam ir tiksliam apsisprendimui. Atlikti tyrimai rodo, kad daugelis moksleivių, pasiekę IX – X klase, nėra tam subrendę, nes stokoja profesinės informacijos, silpnai pažįsta save, lengvai pasiduoda kitų įtakai, t.y. nesavarankiškai imasi profesinės atsakomybės. Tad rūpintis pakankamu psichologiniu subrendimu reikia iš vienos pusės stiprinti profesinį švietimą, iš kitos – savimonės formavimąsi. Savimonė (savęs pažinimas ir vertinimas) turi lemiamą reikšmę pasirinkimui. Klaidingas savęs suvokimas – savivaizdis, klaidingas savęs įsivaizdavimas ateityje motyvuoja klaidingą rinkimąsi.

Pasak L. Jovaišos, J. Vaitkevičiaus (1987), kad psichologinis subrendimas rinktis profesiją yra svarbiausia sąlyga savarankiškam, sąmoningam ir tiksliam apsisprendimui.

Autorė D. Augienė (2009) savo knygoje rašo, kad autoriai J. O. Crites, S. H. Osipow, L. F. Fitzgerald tyrinėjo profesinio apsisprendimo procesą ir siūlo skirti tokius profesijos pasirinkimo aspektus:

- **Preferencija.** Tai subjekto teikiama pirmenybė kokiai nors profesijai dėl jos panašumo pagal tam tikrus požymius arba jų visumą. Šiuo požiūriu pasirinkimas reiškia, kuriai nors profesijai asmuo teiktų pirmenybę, jei jam būtų pasiūlyta keli galimi variantai. Jaunuoliui gali labai patikti viena profesija, tačiau jis realiai pasirenka kitą.
- **Aspiracija.** Šiuo požiūriu aspiracija reiškia pasirinkimą, kurį asmuo laiko idealiausiu ir vertingiausiu. Tai profesija, kurios labai siekiama, jei turima palankiausias sąlygas.

- **Intencija.** Tai sąmoningas žmogaus siekimas atlikti veiksmą pagal numatytą planą ir gauti pageidaujama rezultatą. Šiuo atveju apie ketinimus galima sužinoti paklausus, kokią profesiją jaunuolis nusprendė rinktis ir rengiasi įgyti baigęs bendrojo lavinimo procesą.

Be to renkantis profesiją aktyviai sąveikauja ir persipina du pagrindiniai aspektai (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001):

- asmenybė;
- išorinis pasaulis.

Išorinis pasaulis arba visuomenė suteikia kiekvienam asmeniui apibrėžtą kiekį materialinių resursų, profesijų ar galimybių socialiniam aktyvumui bei saviraiškai. Asmenybė pasiima iš savo aplinkos tai, kas labiausiai atitinka jo esmines ypatybes ir kuria savo vidinį pasaulį. Asmenybės vidinis pasaulis – norų, polinkių, aspiracijų, emocinių konfliktų ir jų sprendimų derinys (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Apibendrintai galima pasakyti, kad kiekvienas jaunuolis renkasi profesiją atsižvelgdamas į savo sugebėjimus, tai kas patinka, kokios yra paklausios profesijos darbo rinkoje ir kt. Kadangi visuomenėje vyksta spartūs pokyčiai tiek darbo rinkoje ir pan., tai labai veikia jaunuolio profesinį apsisprendimą, kaip ir daugelis kitų veiksnių.

1.1. Profesinį apsisprendimą lemiantys veiksniai

Šiandien postmodernioje visuomenėje, kurioje vyksta spartūs ekonominiai, socialiniai ir politiniai pokyčiai, karjeros planavimas, organizavimas ir valdymas kasdien tampa vis aktualesnis, nes karjera daugeliui žmonių yra svarbiausias veiksnys, apibūdinantis gyvenimo kokybę. Karjera yra vienas svarbiausių asmenybės savimonės, savivertės, savigarbos, saviraiškos šaltinių (Augienė, 2009).

Kaip pažymi E. L. Heras ir S. H. Krameris (1984) visuomenėje, kurioje profesijos ir gyvenimo būdo pasirinkimas yra laisvas, tas pasirinkimas tampa sunkesnis ir sudėtingesnis. Būtina padėti jaunam žmogui susidaryti savo profesinės ateities vaizdą.

L. Jovaiša (1981) akcentuoja, kad profesijos rinkimuisi įtakos turi keturių grupių profesijos rinkimosi veiksniai:

1) socialiniai-ekonominiai veiksniai – tai gyvenamoji aplinka: tėvų socialinė-ekonominė bei kultūrinė padėtis, gamybinė-kultūrinė aplinka, uždarbis, mokslinė-techninė pažanga.

2) ugdymo veiksniai – darbų pamokos, fakultatyviniai užsiėmimai, mokinių veikla dalykiniuose, technikos, meno, sporto būreliuose. Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai visada veikia, todėl dažnai ir lemia profesijos pasirinkimą.

3) psichologiniai veiksniai – būtų tokie: profesinis subrendimas, intelektas, poreikis, interesai, vertybės, charakteris bei temperamentas profesijos pasirinkimo procese vaidina tam tikrą vaidmenį.

4) sveikatos veiksniai – įvairios lėtinės ligos, buvusių sunkių somatinių ligų padariniai, psichiniai sutrikimai, invalidumas, fizinės bei psichinės reabilitacijos galimybės turi įtakos profesijos pasirinkimui (Jovaiša, 1981).

Skiriamos vidinės ir išorinės apsisprendimo sąlygos. Nepalankūs socialiniai veiksniai (skurdas, išsilavinimo trūkumas ar nepakankamas jo prieinamumas, ekonominis šalies nuosmukis, neišvystyta darbo rinka) gali susiaurinti jaunimo pasirinkimo galimybes. Taip pat apsisprendimą gali riboti vidinės pasirinkimo motyvacijos nebuvimas. Motyvacija, tai visuma stimulų, skatinančių veikti ir nulemiančių tos veiklos kryptį. Prie vidinių asmenybės profesinę elgseną motyvuojančių veiksnių yra priskiriami poreikiai, potraukiai, interesai ir polinkiai, vertybės ir idealai, emocijos ir įsitikinimai. Profesijos rinkimosi motyvacija lemia profesijos paieškas, profesinio apsisprendimo kryptingumą, skatina toliau tęsti pasirengimą profesinei veiklai, nepaisant įvairių kliūčių ir sunkumų. Tačiau profesijos pasirinkimo laisvę gali apriboti ir išoriniai veiksniai, jaunuolio socialinės aplinkos (šėimos ar kitų globėjų) spaudimas perimti šėimos verslą ar įgyti tėvų pageidaujamą profesiją (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Profesijos pasirinkimas yra ilgalaikis ir sudėtingas procesas, kuris lemia asmens pasitenkinimą savo gyvenimu. Yra nustatyta, kad profesijos pasirinkimą lemia įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai: šėima, amžius, mokymosi rezultatai, moksleivio gebėjimai, profesijos prestižas, kuris dažniausiai būna susijęs su situacija darbo rinkoje, tėvų išsilavinimas bei daugelis kitų veiksnių (Beresnevičienė 1996, Butkienė, Kepalaitė 1996, Paulavičius 2002).

Taip pat įtakos profesiniam apsisprendimui turi tėvų socialinė būklė, profesinių mokyklų, mokslo įstaigų artumas, kaimynų kultūra ar nekultūringumas. Nustatyta, kad inteligentų šėimų vaikai dažniau renkasi intelektualinio darbo profesijas (Jovaiša, 1999).

Bet yra ir daug rinkimosi klaidų. Svarbiausios jų yra šios: blogas profesijų tikrovės žinojimas, savimonės nesubrendimas. Klaidingas savęs suvokimas, netikslus savęs įsivaizdavimas ateityje motyvuoja klaidingą darbo rinkimąsi. Todėl yra svarbu gerai pažinti, kaip mokiniai renkasi profesijas, kokias daro klaidas (Jovaiša, 1997).

B.H. Lemme (2003) išskiria tokius svarbiausius veiksnius:

1. Žinios apie galimybes – profesijos pasirinkimą apsunkina tai, kad yra didelis profesijų skaičius. Dažnai profesijos pasirenkamos arba atmetamos vadovaujantis stereotipais, netikslia ar nepilna informacija.

2. Rinkos sąlygos – profesijos pasirinkimą lemia ekonominiai ir demografiniai veiksniai, nuo kurių priklauso galimybės rasti darbą dominančioje srityje.

3. Šeimos nuostatos, tradicijos ir lūkesčiai – būdama pagrindiniu socializacijos veiksmu, šeima tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie profesijos pasirinkimo: joje susipažįstama su vaidmenų modeliais, kaupiama patirtis, numatomos galimybės; diegiama tam tikra vertybių sistema; teikiama parama ir paskatinimas, išryškinamos šeimos tradicijos, lūkesčiai, reikalavimai.

4. Artimumo veiksniai – dažnai sprendimą lemia buvimas tinkamoje vietoje tinkamu laiku arba pažįstamo žmogaus patarimas bei rekomendacija. Net geografinė vieta gali būti lemtinga renkantis profesiją.

5. Socialinė padėtis – profesiją įvairiais būdais gali lemti visuomeninė ekonominė padėtis. Būtent nuo jos priklauso finansiniai ir socialiniai ištekliai, galimybė lavintis, vertybių sistema, požiūris į save.

6. Lyčių vaidmenys – išsilavinimo ir karjeros tikslus lemia ir asmeniniai, ir visuomeniniai įsitikinimai apie moterims ir vyrams tinkamas profesijas (Lemme, 2003).

Tuo tarpu profesinis švietimas yra bendrasis ir specialusis. Kai supažindinama su daugeliu profesijų, reikalingų ekonominiam regionui, tai vadinama bendruoju profesiniu švietimu. Turint siauresnį tikslą išsamiau ir tiksliau supažindinti su profesijomis, ypač tomis, kurių reikia miestui ar rajonui, kalbama apie specialųjį profesinį švietimą. Profesinis švietimas turi orientacinės reikšmės, nes sudaromos sąlygos pažinti profesinio darbo tikrovę, sąmoningai lyginti ir vertinti įvairias darbo sritis. Visa tai svarbu profesijos rinkimosi motyvacijai, nes mokiniai neturi rinktis aklai ir tam reikia tikslų žinių (Jovaiša, 2003).

Kaip rodo statistika, didelė jaunų žmonių dalis susiduria su rimtomis problemomis, susijusiomis su profesijos, tolesnio mokymosi profilio pasirinkimu, įsidarbinimu ir pan. Šių problemų priežastis – ne tik darbo rinkos uždarumas jauniems žmonėms, bet ir tai, kad dauguma aukštesniųjų klasių moksleivių turi labai menką supratimą apie dabartinę darbo rinką, esamas profesijas, nesugeba suderinti tam tikrai profesijai keliamų reikalavimų su savo individualybe (Danilevičius, 2008).

Šiuo metu gausėja psichiniai susirgimai, alkoholizmas, narkomanija. Visa tai ir keičia galimybes ir pagalbą besirenkančiam profesiją (Jovaiša, 1999).

Apžvelgus veiksnius, kurie lemia profesijos pasirinkimą, galima manyti, kad profesinis apsisprendimas priklauso ne tik nuo jaunuolio, bet ir nuo aplinkos, kurioje jis gyvena, nuo darbo

rinkos sąlygų, socialinės padėties ir t.t. Todėl svarbu žinoti jaunuolio profesinę apsisprendimo raidą, kuri turi įtakos profesijos pasirinkime.

1.2. Profesinio apsisprendimo raida

Galima rasti įvairių paauglystės amžiaus skirstymų Pagal R. Žukauskienę (1996), kad paauglystė skirstoma į ankstyvąją tarp 12 – 14 metų, 15 – ieji lyg pereinamasis tarpsnis, o 16 – 18 metai, tai vėlyvoji paauglystė. Vyksta tolesnė psichosocialinė raida: paauglys ieško savo tapatumo. O autoriai Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., (2001) teigia, kad paauglystė ir ankstyvoji jaunystė yra nuo 12 – 18 metų. Pasak D. Beresnevičienės (2003), kad nuo 12 – 18 metų yra jaunesnysis paauglys arba jaunuolis.

Paauglystėje atsiranda suaugusio žmogaus savimonė ir ima formuotis nauji santykiai su aplinka. Įvairių dalykų mokymasis diferencijuoja interesus. Domimasi žymiais žmonėmis, reikšmingais įvykiais ir nuotykiomis. Mokyklos interesą keičia gyvenimo ir praktinės veiklos interesai. Atitinkamos socialinės sąlygos lemia poreikį greičiau įgyti specialybę ir savarankiškai gyventi. Kai ir daugeliui paauglių iškyla būtinumas rinktis profesiją. Tačiau jie dar nėra pakankamai savarankiški, nes menka jų gyvenimo patirtis, apie save daugiausia sprendžia pagal kitų nuomonę. Suaugusieji būtinai turi patarti ir padėti paaugliams priimti sprendimus (Jovaiša, 2007).

Yra įvairių profesinio apsisprendimo sunkumų. Sunkiai įveikiama problema yra abejingumas, pasireiškiantis nejautrumu būtinybei rinktis, apsispręsti. Viena iš priežasčių yra nesubrendimas rinktis profesiją, kita priežastis – vertybių, vertybinių orientacijų pasyvumas (Jovaiša, 1999).

B. Bitino (1961) nuomone, kad renkantis profesiją daromos klaidos todėl, kad pačių jaunuolių interesai būna neišryškėję ir nenusistovėję. Dažnai nesuvokia savo gabumų ir polinkių, nepažįsta gerai gyvenimo ir yra linkę į ryškius herojiškus paveikslus. Todėl, kartais pagautas paviršutiniško išpūdžio ar jausmo, jis greitai sprendžia apie savo būsimą profesiją į ją neįsigilindamas. Dar daugelis jaunuolių daro klaidą, kad siekia būtinai įstoti į aukštąją mokyklą, nesvarbu į kokią specialybę. Tokioms jaunuolių pažiūroms pritaria ir tėvai. Būna ir tokių atvejų, kai draugai nenorėdami atsiskirti, nusprendžia įgyti tą pačią specialybę, nors jų polinkiai ir interesai yra skirtingi.

Jaunuoliams daugiau rūpi galimas Aš, jų savęs supratimas glaudžiai susijęs su socialiniu savęs vertinimu, apsisprendimu, gyvenimo planų kūrimu. Jaunystė aktyvus pasaulėžiūros

formavimosi metas, kurio esmę nusako gyvenimo prasmės problema. Atsiranda poreikis planuoti karjerą ir tolimesnį gyvenimą. Nors paauglio ir jaunuolio amžiaus ribos yra labai sąlygiškos. Biologiškai jaunystės amžiuje baigiasi fizinė vaiko branda. Šio laikotarpio pabaigoje jaunas žmogus apsisprendžia ir pradeda savarankišką darbinį ir pilietinį gyvenimą (Leliūgienė, 2002).

J. Arnold (1997) pristato jau XX amžiaus pradžioje Parson (1909) išryškintas tris profesinio apsisprendimo sąlygas. Tam, kad teisingai pasirinktų profesiją, paauglys turi turėti:

- Aiškų supratimą apie save: savo siekius, galimybes, interesus, ambicijas, motyvus bei ribotus išteklius;
- Žinių apie įsidarbinimo galimybes ir perspektyvas skirtingose darbų srityse;
- Gebėjimų suderinti šių dviejų grupių faktus.

Profesijos rinkimasis skirtingais amžiaus tarpsniais turi specifika, kurią tiksliai apibrėžti sunku, nes ją lemia individualybė, socialinės, ekonominės darbo rinkos sąlygos (Jovaiša, 1999).

Dažnai moksleiviai konsultuojasi tarpusavyje. Draugų patarimai turi didelį poveikį, renkamas net draugiškumo motyvais. Tėvų, kitokių giminių konsultacija grindžiama jų siekais, gyvenimišką patirtimi. Ji taip pat daro didelį poveikį vaikams ir būna taiklesnė palyginti su bendraamžių. Mokytojai, pažindami savo mokinių sugebėjimus ir polinkius, vertybines orientacijas, gali kvalifikuotai vadovauti apsisprendimui (Jovaiša, 1997).

Anot D. Augienės (2009) ne visada tinkama linkme gali pakreipti profesinį pasirinkimą draugų pavyzdys ar tėvų nurodymai ar paliepimai. Aklas sekimas draugais, patarimais, nurodymais dažnai nulemia profesinio apsisprendimo klaidas. Todėl asmeniui svarbu pačiam savarankiškai apsispręsti. Jaunų žmonių nuostatas renkantis profesiją veikia profesijos prestižas, kuris savo prigimtimi ir turiniu yra sociologinė problema, tirianti, ką žmonės, visuomenė mano apie tam tikras profesijas.

„Jau ankstyvoje vaikystėje, dar nelankydamas mokyklos, vaikas pradeda susipažinti su profesijomis. Kiekvienas suaugęs žmogus, ne tik pedagogai ir psichologai, pastebi jų profesinių interesų užuomazgas. Pagrindinė jų veikla – žaidimas. Šiuo metu ir pasireiškia jų interesai, nes dažnai mergaitė gydo lėlę ir pareiškia, kad ji gydytoja, berniukas žaidžia automobiliu, vadindamas save vairuotoju, ir pan. Žaidybiniai vaidmenys visada būna susiję su vaikų artimiausiais ir mylimiausiais žmonėmis, kurie atkreipia jų nevalingą dėmesį, sukelia teigiamus emocinius išgyvenimus. Šių žmonių profesinė veikla, santykiai su jais ir suformuoja ikimokyklinuko atsakymą į suaugusiojo klausimą – kuo tu būsi užaugęs?“ (Kregždė, 1988, p.36).

Paauglystėje auga ir gilėja mokinio intelektualinės galimybės, plečiasi mokslinis akiratis, keičiasi vidinės ypatybės: fizinės ir psichinės (Jovaiša, Vaitkevičius, 1987). Taigi paauglystėje arba ankstyvoje jaunystėje tenka rinktis profesinio mokymosi bei veiklos kelią. Tai reikšminga tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu gyvenimo reiškinys. Todėl šio amžiaus profesinio

kryptingumo ir interesų problema yra aktuali. Profesiniai interesai yra dinamiški, jie auga arba silpnėja. Profesinius interesus skirstoma į tam tikrus lygius (Kregždė, 1988):

- *varotojo lygis* (būdingas silpnas intelektinis, emocinis ir valios aktyvumas, kuris lemia intereso situaciškumą bei nepastovumą);
- *veikėjo lygis* (atsiranda valingas dėmesys, dedamos aktyvios pastangos užsiimant atitinkama veikla ir atsiranda ketinimas pasirinkti atitinkamą profesiją);
- *specialus profesinis interesas* (interesas pastovus, įsisąmonintas ir veikla sukelia pasitenkinimo jausmą).

Tačiau dar yra išskiriami paauglystės ir ankstyvosios jaunystės bendri raidos uždaviniai bei profesinio apsisprendimo raidos uždaviniai. **Profesinio apsisprendimo raidos uždaviniai** (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001):

1. **Savęs pažinimas:** žinoti pozityvaus savivaizdžio svarbą, toliau jį tikslinti ir įtvirtinti, pradėti atskleisti, formuoti sugebėjimus ir interesus, aiškiai apibrėžti, nustatyti savo gebėjimus bei interesus, suformuoti pradines vertybines orientacijas, susijusias su darbu, aiškiai apibrėžti, nustatyti savo sugebėjimus bei interesus, suformuoti pradines vertybines orientacijas, susijusias, toliau tobulinti ir tikslinti savęs pažinimą.
2. **Profesinio lavinimosi galimybių tyrimas:** kaupti informaciją apie įvairių profesijų pobūdį, turinį, reikšmę, studijuoti plačiau kai kurias profesijas, įgyti profesinės informacijos suradimu, supratimo ir panaudojimo įgūdžių, žinoti, kokie įgūdžiai yra būtini, norint surasti ir laimėti darbo vietą.
3. **Profesinės karjeros planavimas:** mokytis problemų sprendimo įgūdžių ir strategijų, žinoti sąryšį tarp žmogaus atliekamų socialinių vaidmenų, pažinti įvairias profesijas ir suprasti vyro ir moters vaidmenų pokyčius, karjeros planavimo proceso supratimas, pradėti suprasti, į kokius veiksnius būtina kreipti dėmesį renkantis profesiją, sudaryti mokymosi planą, kuris galėtų padėti renkantis profesiją, pradėti suvokti būsimą profesiją platesniame kontekste.

Šiuolaikinio moksleivio galimybes lemia šie veiksniai: mokymosi pažanga, sugebėjimai ir sveikata. Tai pat svarbus rinkimosi veiksnys – poreikis ir su juo susiję kiti psichiniai padariniai: interesai, vertybės, polinkiai. Jeigu interesai sukelia pastovų dėmesį kuriai nors veiklai, tai vertybės padaro ją labai svarbiu, idealiu dalyku, o polinkis nukreipia toje srityje veikti. Charakterio vaidmuo rinkimosi motyvacijoje taip pat svarbus. Yra daug profesijų, kurioms reikia tinkamo charakterio, temperamento. Tačiau asmuo sprendžia, ar jo įpročiams, skoniams, įsitvirtinusiems požiūriams, elgesio stiliui priimti tie ar kiti reikalavimai, kuriuos kelia planuojama rinktis profesija. Mokykla, bendradarbiaudama su šeima, siekia apsaugoti jaunimą nuo klaidų. Rinkimosi veiksniai nurodo, kokia kryptimi vykdyti profesinį konsultavimą.

Ugdymo procese reikia ne tik perteikti mokslo, technikos, meno pagrindų žinias, formuoti mokėjimus ir įgūdžius, bet ir pažintinius, profesinius interesus, darbo, profesijos vertybes, bei stengtis, kad jos taptų vertybinėmis orientacijomis t.y., nukreiptų mokinį veikti pagal vertybes. Gyvenimo ir darbo prasmės supratimas, visuomeniniai idealai, pasaulėžiūra, įgalinanti teisingai vertinti visuomenės gyvenimo, darbo ir profesinės veiklos reiškinius. Sugebėjimų pažinimas yra pagrindas tolesniam profesiniam informavimui. Tikslinga nustatyti, mokinio vyraujančius sugebėjimus (Jovaiša, 1997):

1. Intelektu sugebėjimai (suvokimo, atminties, mąstymo, kūrybos).
2. Techniniai sugebėjimai.
3. Bendravimo (komunikacijos) sugebėjimai.
4. Įtikinėjimo (iškalbingumo, loginio pagrįstumo, vadovavimo, mokymo, auklėjimo) sugebėjimai.
5. Meniniai (išraiškos) sugebėjimai.
6. Fiziniai sugebėjimai.

Pagal sugebėjimus ugdomi mokinių profesiniai interesai, profesinės vertybės ir polinkiai, atsižvelgiant į visuomenės ekonominius poreikius. Toks ugdymo individualizavimas padės daugeliui moksleivių suvokti save, savo vietą darbo pasidalinime (Jovaiša, 1997).

Poreikiai yra žmogaus aktyvumo šaltinis. Poreikiu vadinama vidinė žmogaus būseną, tam tikra įtampa, kurią sukelia ko nors stoka. Psichologijos mokslas poreikius skirsto į materialinius ir dvasinius. Materialiniai skatina žmogų veiksmus nukreipti į materialius objektus (maistą, drabužiu ir pan.), o dvasiniai poreikiai žmogaus veiksmus sieja su dvasinės kultūros reiškiniais. Interesai rodo asmenybės kryptingumą. Interesus realizuoja veikla, kurie kilę iš poreikių. Skiriami visuomeniniai – politiniai, profesiniai, pažintiniai ir kt. interesai, atitinkantys tam tikras tikrovės sritis. Poreikiai ir interesai rodo asmenybės kryptingumą (Jakavičius, 1998).

D. Kučinskienė (2003) pažymi karjeros sampratą priklauso nuo mokymosi, prasidedančio ankstyvoje vaikystėje ir besitęsiančio visą gyvenimą. Kadangi ankstyvosios vaikystės patirtis yra reikšminga visam tolimesniam individo gyvenimui, tikslinga pagalba karjeros vystymo poreikių srityje turėtų prasidėti jau per pirmuosius dešimt gyvenimo metų, puoselėjant individų poreikių, nuostatų, vertybių, aspiracijų sistemą, laiduojančią vėlesnės karjeros sprendimus ir sėkmingumą. Karjeros sprendimų priėmimas yra sudėtinga veikla, kurioje svarbi individų nuostata priimti atsakomybę įgyti tai veiklai reikalingus gebėjimus, įgalinčius priimti racionalius sprendimus ir juos įgyvendinti pagal asmeninius ir visuomeninius poreikius ir galimybes.

M. Furst (2000) nuomone, kad ypatingą vietą žmogaus gyvenime užima profesinė socializacija, tai darbas, kuris veikia asmenybę. Užimama pozicija suteikia socialinę vertę,

visuomenės pripažinimą. Apmokėjimas už darbą leidžia geriau ar prasčiau tenkinti materialinius poreikius.

V. Stanišauskienės teigimu (2009) Erikson (1980) išskyrė aštuonias žmogaus psichosocialinės raidos stadijas, pabrėždamas, kad kiekvienai iš jų būdinga tam tikra krizė, kuri turi būti įveikta. Krizė yra laikotarpis, kai žmogus pasidaro labiau pažeidžiamas vienokių ar kitokių psichosocialinių nesklaidumų. Paauglystėje vyksta priešpriešos tarp *tapatumo ir vaidmenų sumaišties* krizė. Pagrindinė šio laikotarpio problema – įtvirtinti tapatumo jausmą. Paaugliams kyla daugybė klausimų, kuriais jie siekia išsiaiškinti, kas jie yra ir koks turėtų būti jų vaidmuo visuomenėje. Nesugebėjimas suprasti, kas aš esu – tapatumo stoka – sukelia sumaištį. Jeigu nesiseka šią krizę sėkmingai įveikti, paauglystė užtrunka, ir dėl to vėliau atsiranda veikimo suaugusiųjų vaidmenyse ribotumai. Tokie žmonės nepajėgia efektyviai įveikti ir tolesnių gyvenimo krizių. Sėkmingai įveikus šią krizę, atsiranda *pasitikėjimas savimi* ir saugios ateities jausmas. Karjeros požiūriu šis etapas yra ypatingas, nes būtent paauglystėje tarp kitų tapatumo įtvirtinimui svarbių klausimų yra keliami šie: kokį darbą aš ketinu dirbti? Kokia bus mano karjera? Taigi jau paauglystėje, jei sėkmingai įveikiama jos krizė, žmogus ima kurti savosios karjeros planus. Jei tapatumas neįtvirtinamas, žmogus yra nepajėgus sąmoningai rinktis tolesnes savo mokymosi ar darbinės veiklas. Tokio žmogaus karjera negali būti sėkminga, nes, paprasčiausiai, jis pats nežino, ko siekia ir kas jam yra karjeros sėkmė. Paauglystės laikotarpis yra svarbus karjeros aspektu ir dėl kitų priežasčių: būtent tada, kai paauglys bando įtvirtinti savąjį tapatumą, nustatyti savąjį vaidmenį visuomenėje, kyla natūralus poreikis pažinti save, bendrauti ir veikti socialinėje aplinkoje. Tokia veikla yra prielaida asmeninei ir socialinei kompetencijoms, kurios yra būtinos karjeros procese, ugdytis. Ugdyimo aspektu svarbu, kad tos prielaidos būtent šiame amžiaus tarpsnyje būtų pakankamos.

Tačiau profesinės ir neprofesinės veiklos žinojimas neišsprendžia teisingo profesijos rinkimosi problemos. Čia padeda savimonė, tai savęs pažinimas. Jis naudojamas tada, kai dėmesys nukreipiamas į savo kūno išorę ir vidų, į savo mintis ir jausmus, į savo norus ir gebėjimus, į savo asmenines pažiūras ir tikrovės vertinimą. Svarbų vaidmenį renkantis profesiją lemia nuostata, kuri susiformuoja tam tikroje pastovioje situacijoje tenkinant biologinius ar dvasinius poreikius, mokantis, auklėjant, dirbant. Renkantis profesiją, nuostatų vaidmuo sunkiai suvokiamas, todėl besirenkantysis turėtų gilintis į savo vidinį pasaulį. Dvasiniai poreikiai tai žmogaus kūrybinės veiklos šaltinis ir motyvas. Polinkiai susiję su interesais. Interesas skatina susipažinti su objektu plačiau, patenkinti žinojimo, tyrimo poreikį, o polinkis kreipia individą praktiškai veikti kurioje nors pažinimo, technikos, socialinės, meninės ar dvasinės veiklos srityje. Labai gerai, jeigu susidaro sąlygos išbandyti save kokiame nors specializuotame darbe, nes

padirbėjus atsiskleidžia tikrieji interesai, sugebėjimai, perspektyvos, teisingiau apsisprendžiama (Jovaiša, 1999).

Profesijos pasirinkimui yra svarbios bendrosios kultūrinės vertybės, asmeninės ir darbo vertybės. Asmeninės vertybės pabrėžia, kas yra žmogui svarbiausia, pavyzdžiui šeima, laimė, sveikata, turtas ir t.t. Planuojant savo profesinę karjerą svarbiausios darbo vertybės yra pavyzdžiui, atlyginimas, sėkmė, atsakomybė ir t.t. Darbo vertybės yra tai ko žmonės nori ir tikisi iš darbo. Tai veikia mūsų supratimą apie darbo reikšmę ir prasmę (Augienė, 2009).

Gilesnė savianalizė apie profesijas ir save prasideda tik 8 – 10 klasėse, t.y. 15-16 amžiaus metais. Rinkdamiesi profesiją, šio amžiaus paaugliai atsižvelgia į mėgstamus ir nemėgstamus dalykus, savo mokymosi rezultatus. Tačiau šiame amžiaus tarpsnyje, darant sprendimus, neapsieinama be ambicijų ir prieštaravimų. Kur kas realiau apie savo galimybes rinktis vieną ar kitą profesiją sprendžia 17-18 metų jaunuoliai, kadangi jų subrendusi savimonė. Veiksnių, nuo kurių priklauso mokinių profesinio orientavimo sėkmė, yra daug, pradedant nuo mokinio namų aplinkos, tėvų ir draugų įtaka, televizijos bei kino poveikiu ir mokyklos pedagogų veikla (Galkytė, 1977).

Profesinis apsisprendimas priklauso ne tik nuo pačio jaunuolio subrendimo rinktis profesiją, bet svarbų vaidmenį profesijos pasirinkime atlieka mokykla.

1.3. Mokyklos reikšmė profesiniam apsisprendimui

Šiuolaikinis darbo pasaulis kelia iš esmės naujus reikalavimus žmogui jo karjeros kelyje, todėl jam būtina karjeros kompetencija, kurią laiduoja savęs pažinimo bei prisistatymo, bendravimo, bendradarbiavimo bei veikimo socialinėje aplinkoje, nuolatinio mokymosi, darbo pasaulio pažinimo, sprendimų priėmimo, veiklos planavimo ir kiti gebėjimai. Bendrojo lavinimo mokykloje dirbantiems pedagogams tenka sudėtingas moksleivių ugdymo karjerai uždavinys, nes būtent šiame lavinimosi etape įgyjami gebėjimai, lemiantys individo ateitį. Klasės vadovas bei socialinis pedagogas šiuo požiūriu yra pagrindinis moksleivio patarėjas, geriausias pagalbininkas (Stanišauskienė, 2008).

Taigi pasirengimas profesinei karjerai vyksta mokymosi bendrojo lavinimo mokykloje laikotarpiu, todėl mokyklai tenka ypatingas vaidmuo – ne tik padėti suderinti ugdytinio siekius ir galimybes, bet ir pritaikyti juos prie dinamiškos visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Profesijos pasirinkimas yra vienas esmingiausia ir atsakingiausių jauno žmogaus žingsnių, nes

tyrimai rodo, kad moksleiviai dar ne visai suvokia, kokią reikšmę jų gyvenime turės pasirinkta profesija, jiems svarbiau tampa įgyti aukštąjį išsilavinimą (Pukelis K., Garnienė D., 2003).

Mokymasis yra pagrindinė ir svarbiausia paauglio veikla bei pareiga. Reikia jam padėti susirasti tinkamą ir jo interesus atitinkančią, įdomią veiklą. Ir juo svarbesnė paaugliui ta veikla, kuo daugiau galimybių turi patys paaugliai parodyti iniciatyvos, savarankiškumo, sumanumo, tuo daugiau toje veikloje išvelgia atsakomybės ir dirba kaip suaugę. Įvairios veiklos sritys papildo mokinių žinias, formuoja jų elgesį. Paauglys yra gana individualus žmogus. Kiekvieno paauglio poreikiai, interesai, valios pastangos, emociniai pergyvenimai, požiūriai yra skirtingi (Rajeckas, 2004).

Jaunuoliui, baigiančiam bendrojo lavinimo mokyklą, reikia apsispręsti, kurią profesiją pasirinkti, kurioje mokymo įstaigoje, kiek laiko mokytis ir t.t. tai nelengva, todėl, kad sprendimas būtų teisingas, reikėtų pasinaudoti visais prieinamais informacijos šaltiniais – specialistų konsultacijomis, specialiais leidiniais, internetu ir pan. (Baranauskienė, Alijošius, Gecevičiūtė ir kt., 2006).

Dabar siekiama įgyti kokią nors specialybę ir pagal ją gauti darbą. Specialybė, tai žinių, mokėjimo ir įgūdžių visuma, reikalinga kvalifikuotam ir specializuotam darbui atlikti. Specialybė yra ne tas pat, kas profesija, nors jas skirti sunku, nes jos dažnai sutampa. Profesiją reikėtų laikyti darbą pagal specialybę. Profesija ir yra specializuoto bei kvalifikuoto darbo rūšis (Jovaiša, 1999).

Profesija – atitinkamomis žiniomis, gebėjimais pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaidas (Laužackas, 2005).

Vienas iš pagrindinių mokyklos ugdymo tikslų yra ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti (Jakavičius, Juška, 1996).

Švietimo sistemoje diegiant profesinio informavimo ir konsultavimo sistemą karjeros planavimo ugdymas yra vykdomas bendrojo lavinimo mokyklose. Tai įpareigoja pedagogus įgyti naują karjeros planavimo gebėjimų ugdymo kompetenciją, kad galėtų kokybiškai teikti profesinio informavimo paslaugas. Kiekvienais metais daugelis bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų pradeda ieškoti savo jėgų ir gabumų pritaikymo socialinėje bendruomenėje galimybių (Danilevičius, 2008).

V. Indrašienė ir L. Grinytė (2007) pabrėžia, kad mokykla gali įgyvendinti jai teisiniais aktais priskirtą funkciją, susijusią su profesiniu orientavimu, tai informuoti mokinių tėvus apie mokymosi profilius, mokymo ir studijų sistemą, priėmimo sąlygas bei specialybes, profesijos pasirinkimo procesą, profesinio informavimo ir konsultavimo šaltinius bei institucijas – įvairių

tikslinių renginių organizavimas. Todėl frontaliu profesiniu informavimu pradedamas mokinių rengimas rinktis profesiją. Aukštesnėse klasėse per pamokas ir užklasinėje veikloje, užmokyklinėje veikloje panaudojami įvairiausi informacijos šaltiniai mokiniams supažindinti su profesijomis, su darbo tikrove. *Frontalinį profesinį informavimą* tikslinga vykdyti pagal šią schemą (Jovaiša, 1997):

1. Specialybės sąvoka.
2. Specialybės įgijimo galimybės.
3. Darbo pagal specialybę funkciniai, fiziologiniai, psichologiniai ir kvalifikaciniai ypatumai.
4. Darbo pagal specialybę socialiniai ypatumai.
5. Literatūra apie specialybę.

Autoriai K. Pukelis ir D. Garnienė (2003) rašo, jog svarbiausios profilinės mokyklos uždavinys yra padėti moksleiviui pasirinkti tinkamiausią jo polinkius, interesus ir gabumus atitinkantį ugdymosi kelią bei padėti apsispręsti dėl profesinės veiklos kelio. Žmogui sekasi tada, kai jis tinkamai pasirenka savo gyvenimo kelią. Tačiau, kad galėtumei pasirinkti, turi pirmiausia pažinti save, be to svarbus aukštas savęs vertinimas. Jeigu visi mano, kad vaikas yra negabus, jis praranda pasitikėjimą savimi, savo sėkme, nebekuria ateities, nieko nesiekia. Iš tikrųjų kiekvienas vaikas yra kažkam gabus. Mokykloje labai svarbu lavinti bendruosius gebėjimus. Bendrieji gebėjimai yra universalūs gebėjimai, kurie užtikrina sėkmę įvairiose srityse, leidžia žmogui sėkmingai mokytis, dirbti, bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti problemas ir kt. Žmogaus gabumai, jų tinkamas lavinimas bei ugdymas lemia profesinės karjeros sėkmę, pasitenkinimą darbu.

V. Stanišauskienės (2004) nuomone, kad karjeros kompetencija yra visa eilė šiuolaikiniame darbo pasaulyje žmogui būtinų gebėjimų, kuriuos jis gali sėkmingai taikyti praktinėje veikloje. Moksleivio karjeros sėkmė ateityje priklausys nuo jo gebėjimo veikti aplinkoje.

D. Kučinskienė (2003) išskiria karjeros kompetencijų sritis:

1. Asmeninė kompetencija (savęs pažinimo ir savęs pristatymo gebėjimai).
2. Socialinė kompetencija (žmogaus santykį su kitais žmonėmis ir socialine aplinka harmonizuojantys gebėjimai).
3. Mokymosi kompetencija (gebėjimai, įgalintys žmogui saviugdai).
4. Profesinė kompetencija (specifiniai profesiniai gebėjimai bei gebėjimai ir savybės, susiję su žmogaus darbine veikla).
5. Savivaldos kompetencija, apimanti karjeros valdymo (planavimo, organizavimo, motyvavimo, kontrolės gebėjimus).

Asmeninės, socialinės, edukacinės ir profesinės karjeros kompetencijų ugdymas yra būtina sėkmingos viso gyvenimo karjeros prielaida. Tik turėdamas šiuos gebėjimus paauglys ar jaunuolis gali tapti savarankiška asmenybe, galinčia vadovauti savo gyvenimui, spręsti sudėtingas situacijas, priimti karjeros sprendimus, planuoti savo karjerą ir nuolat atnaujinti savo pasaulį bei nuolat keistis (Labukaitė, Augustienė, 2005).

„Profesinis ugdymas – tai pedagoginių prielaidų sukūrimas asmenims ar jų grupėms, kurie rengiasi profesinei veiklai, kai užtikrinama sąveika su profesijos pedagogais, profesinio ugdymo institucijos bendruomene, gyvenimo ir veiklos pasaulio vertybėmis, formuojamos naujos kognityvinės, emocinės, psichomotorinės jų asmenybių savybės profesinio mokymo, lavinimo, prusinimo, švietimo, globojimo ir auklėjimo proceso metu“ (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001, p. 21).

Analizuojant profesinio ugdymo procesą svarbi veikdinimo funkcija. Šio proceso metu profesijos pedagogas stengiasi sukurti tiek išorines, tiek vidines prielaidas, kurios skatintų moksleivio aktyvumą, veiklumą, kūrybiškumą, padėtų įveikti nepasitikėjimą savimi. Mokykloje ji plėtojama per įvairias pamokas ir užklasinę veiklą. Profesinis apsisprendimas yra svarbus bendro asmenybės apsisprendimo aspektas, siejamas su jos sąmoningu siekiu surasti vietą gyvenime ir darbo pasaulyje, suprasti save ir savo profesinį pašaukimą, suplanuoti gyvenimo kelią. Profesinės veiklos pasirinkimas suteikia jaunam žmogui galimybę sumažinti ateities netikrumo ir neapibrėžtumo jausmą (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Autorius L. Jovaiša (1995) pažymi sąvoką profesinis veiklinimas, kuris sudaro sąlygas pagal auklėtinių interesus ir vertybines orientacijas plėtoti sugebėjimus, kaupti profesinio darbo arba artimo profesiniam darbui patirtį, patikrinti savo jėgas ir profesinę motyvaciją, tampa stipriu darbo adaptacijos, savikontrolės, natūralios atrankos darbui veiksniumi. Be to skiriami trys pagrindiniai mokinio, studijuojančio tam tikros profesinės veiklos rūšį, tapimo profesionalu tarpsniai. *Pirmosios fazės* metu mokiniai pradeda keisti savo bendruosius tikslus, nulėmusius profesinį pasirinkimą, o ne siekti vien išorinių tikslų (atlyginimo, lengvatų, statuso, diplomų), bet įgyti didesnės kompetencijos tam tikroje veikloje. *Antrosios fazės* metu pradedama orientuotis į kitus jiems reikšmingus profesionalus, sekama jo elgesio pavyzdžiais. Ir *trečioje fazėje* mokinys pradeda perimti profesines vertybes (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Autorius L. Jovaiša (1997) akcentuoja, kad darbinis auklėjimas glaudžiai susijęs su kitais ugdymo uždaviniais, nes darbas yra ne vien tam tikrų operacijų atlikimas, bet ir visuomeninė, asmeninė vertybė. Kaip visuomenė vertybė darbas patenkina politinius, ekonominius visuomenės poreikius. Darbas yra svarbiausia ir pagrindinė asmens saviraiškos priemonė, jos dorovinio subrendimo išraiška. Todėl asmenybės sąmoningumas, jos interesai ir dorovinės, estetiškos vertybės įprasmina darbą. Darbui žmogų reikia rengti nuo pat mažumės, nes

per darbą žmogus ugdomas ir ugdomasi protiškai, doroviškai, estetiškai, fiziškai. Todėl visų laikų pedagogai darbinį lavinimą ir auklėjimą laikė svarbia ugdymo sudėtinėmis dalimis (Jakavičius, Juška, 1996).

Didelę reikšmę turi asmenybės psichologinis rengimasis darbui, tinkamas darbo organizavimas. Poreikio dirbti ugdymas yra esminė psichologinio rengimo sąlyga. Formuojant poreikį dirbti, gilunami ir plečiami darbo, pažinimo interesai. Susidomėjimas pačiu darbo procesu palaiko dėmesį mokslinei, technologinei informacijai apie jį, rūpestingumą taikyti žinias praktikoje, tobulinti kvalifikacijas ir darbo kokybę. Pagrindine darbinio auklėjimo priemone yra darbinis mokymas. Darbinis mokymas bendrojo lavinimo mokykloje turi būti plečiamas su naujais protinio ir fizinio darbo reikalavimais. Darbiniam auklėjimui mokykla naudoja ruošą ir kitą ekonomiškai naudingą darbą. Vasaros atostogų metu organizuojamas darbas mieste ar kaime, tai gera priemonė grūdinti fiziškai, ugdyti valią ir charakterį. Svarbus darbinio auklėjimo ir mokymo veiksnys – darbo tradicijos, darbo moralė, kurią suformulavo tauta šimtmečiais. Darbinio auklėjimo sudėtinė dalis yra ekonominis auklėjimas. Jis pradedamas šeimoje, mokykla jį išplečia ir pritaiko gamybos poreikiams. Juo siekiama formuoti ūkišką požiūrį į materialines vertybes, jų kūrybą ir vartojimą, mokyti racionaliai organizuoti darbą, didinti darbo kokybę, ir gerinti rinkos santykius (Jovaiša, 1997).

Be to dar yra išskiriamas *profesinis informavimas* – mokinių supažindinimas su profesijų įvairove, nes sistemingas profesinis informavimas aktualizuojamas, kai paaiškėja mokinių polinkiai ir pradeda formotis stabilesni ateities planai. Pagrindinis dėmesys skiriamas supažindinti su profesijomis, kurias gali įgyti baigusieji mokyklą. Profesinio informavimo turinį sudaro tam tikros žinios apie profesijas (darbo turinys, pobūdis ir sąlygos; reikalavimai profesinei veiklai, darbuotojo fizinės ir psichinės savybės, rengimosi profesinei veiklai sistema, profesinės veiklos realizavimo sritys). O *profesinis konsultavimas* yra patarimai ugdytiniui, kurią profesiją jam būtų tikslinga rinktis. Konsultavimas, kuris organizuojamas remiantis profesiniu informavimu, yra individuali pagalba auklėtiniui. Tačiau galutinai apsisprendžia pats auklėtinis drauge su šeima. Skiriamos dvi konsultavimo kryptys (Bitinas, 2004):

- 1) nurodomos profesijos ir specialybės, kurioms auklėtinis geriausiai tiktų;
- 2) nustatoma, kiek mokinys tinka pageidaujamai profesijai.

Nuo profesinio informavimo ir konsultavimo yra neatsiejamas profesinio orientavimo elementas, tai mokinio profesinis apsisprendimas. Mokinys turi pats patikrinti savo norus ir galimybes, praktine veikla įtvirtinti profesinius siekius. O mokykla turi sudaryti sąlygas įvairiai mokinių praktinei veiklai, kurioje geriausiai atsiskleistų jų poreikiai, interesai, jų individualūs ypatumai, ugdytiniai turėtų galimybę patikrinti patys save (Bitinas, 2004).

Profesinio orientavimo esmė gali būti: kaip planingo darbo sistema rengiant paauglius sąmoningai rinktis profesiją arba pagalba asmenybei panaudoti savo individualybės ypatumus (Jovaiša, 1999).

Profesiniam apsisprendimui turi įtakos įvairūs veiksniai, tačiau vienas iš svarbiausių yra šeima.

2. ŠEIMOS ĮTAKA PROFESINIAM APSISPRENDIMUI

„Šeima yra pirmoji socialinė grupė, su kuria vaikas labai glaudžiai susijęs. Pirmiausia šeima nuo pat kūdikystės yra pagrindinis tarpininkas tarp visuomenės bei jos kultūros ir vaiko. Čia vaikas girdi, kas dedasi aplink jį, čia vertinami ir jautriai išgyvenami įvykiai, kuriems nelieka abejingas ir vaikas. Čia jis girdi gimtosios kalbos garsus, tarmę, perima šeimos tradicijas. Šeimos struktūra ir jos narių tarpusavio santykiai taip pat itin svarbus veiksnys, nes kiekvienas jų atskirai ir kaip vientisa struktūra veikia vaiką, formuoja jo santykius su kiekvienu ir su šeima kaip visuma“ (Gučas, 1990, p.219).

Anot J. Vaitkevičiaus (1995), kad šeimos problemos ir funkcijos yra įvairiapusės ir sudėtingos. Šeima tiesiogiai tęsia žmonių giminę ir jaunąją kartą rengia gyventi. Šiandien viena svarbiausių šeimai problemų yra ateities perspektyvos, profesijos, specialybės pasirinkimo ir pasirengimo jai sritis. Tai ypač aktuali problema dabartinei šeimai. Keičiantis visuomeninio gyvenimo sąlygomis, kuomet formuojasi vis naujos gamybos šakos, aptarnavimo tarnybos, nyksta senos, sunku šeimai bei jaunam žmogui susigaudyti specialybių ir profesijų gausoje.

Šeimoje tėvai pirmieji tampa savo vaikų auklėtojais. Jie saugo ir gina savo atžalas, perduoda jiems šeimos ir tautos tradicijas, skiepija žmoniškąsias vertybes. Yra išskiriamos šios šeimos funkcijos: žmonių giminės tęsimas, vaikų socializacija ir auklėjimas, ūkinė – ekonominė šeimos funkcija, rekreacinė, bendravimas, lytinių poreikių tenkinimas, tautos etoso tęstinumas (Miškinis, 2003).

Gausėjant šeimai, viena bendravimo forma keičia kitą. Nuo vyro ir žmonos santykių santuokoje, gimus kūdikiui, toliau į tėvo ir motinos bendravimą, dar toliau ir į tėvų – vaikų santykius, brolių ir seserų ryšius. Per poreikį bendrauti šeimoje, per jo patenkinimą žmogus atranda savo reikšmingumą kitiems (Uzdila, 1993).

Šeima – vaiko socializacijos pagrindas, nes tik tinkamas šeimos mikroklimatas sudaro vaikui sąlygas jaustis saugiam ir tobulėti (Litvinienė, 2002).

B. Bitinas (1961) savo knygoje rašo, kad kiekvienoje šeimoje ateina laikas, kai vaikai baigia mokyklą. Džiaugiasi ne tik jie patys, bet ir tėvai, artimieji. Tačiau šį džiaugsmą dažnai temdo susirūpinimas, kaip padėti savo vaikui pasirinkti profesiją. Pasirinkdamas profesiją

jaunuoliai ieško savo vietos visuomenėje ir profesijos pasirinkimas yra poreikio dirbti patenkinimas.

Šeimos ugdomasis poveikis yra skirstomas į formalų ir neformalų. **Formalus poveikis** yra tėvų veiksmai ir žodžiai, sąmoningai, kryptingai siekiantys paveikti vaiko mąstymą. **Neformalų poveikį** daro šeimos narių ekonominis, veiklos statusas, tarpusavio santykiai, kurių dėka susiformuoja atitinkamas šeimos psichologinis klimatas. Kiekvienoje šeimoje susiklosto šių veiksmų stereotipas, turintis įtakos vaiko, paauglio, jaunuolio brendimui (Jakavičius, 1998).

Šeimai tenka vykdyti asmenines šeimos narių ir visuomenės socialines funkcijas. Šeimos narių santykiams labai didelę įtaką turi išoriniai, socialiniai, visuomeniniai veiksniai, tradicijos, religija, ekonominė, socialinė šeimos padėtis ir kt. Tačiau šeimos stabilumą garantuoja ir šeimos narių vidaus veiksniai: meilės jausmai, atsakomybė, supratimas vienas kito ir kt. Šeimoje vyksta svarbiausi asmeninio, privataus gyvenimo įvykiai, žmogų jungiantys su socialine grupe, visuomene (Černeckienė, 2007).

Viena iš tėvų funkcijų yra vadovaujamoji skirta padėti vaikams susirasti savo gyvenimo tikslą. Ši funkcija ypač svarbi jaunystėje, kai yra renkama būsima profesija. Taigi šeima yra svarbiausias veiksnys, galintis padėti vaikui kurti savo gyvenimą (Martišauskienė, 2008).

Šeima – viena intymiausių, pastoviausių, patikimiausių ir veiksmingiausių vaikų ugdymo, tautos identiteto kūrimo ir išsaugojimo, dorovės ir dvasingumo bei kultūros ugdymo grandžių. Vaikas tėvams yra artimiausias asmuo, nuo pat gimimo jų prižiūrimas ir visapusiškai ugdomas. Didelę gyvenimo dalį jis bendrauja su savo šeimos nariais. Šeimoje vaikas nuolat stebi ir perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorovinę ir dvasinę kultūrą, elgesį, vertybines orientacijas. Šeima jam padeda įveikti vienišumą, nepasitikėjimą savimi, nerimą, atstatyti emocinę pusiausvyrą, įveikti stresus. Šeimoje tenkinami vaiko materialiniai ir dvasiniai poreikiai. Šeimoje vaikas mokosi vykdyti visuomenės užduotis. Jis išbando savo jėgas ir galimybes. Šeimoje vaikai, perimdami vyresniųjų gyvenimo ir auklėjimo patyrimą, formuojasi kaip būsimieji tėvai. Šeima palankiausiai veikia vaiko psichiką, skatina jo protinį ir dorovinį vystymąsi (Bajoriūnas, 1997).

Pasak B. Bitino (1961), kad šeimoje yra visos sąlygos jau nuo mažens psichologiškai ruošti vaikus darbui, t.y. žadinti jų domėjimąsi darbu, ugdyti darbo pamėgimą, mokyti ir pratinti dirbti, skiepyti organizuotumo ir praktinės veiklos įgūdžius – visas tas savybes, nuo kurių priklauso darbo sėkmė. Taigi vienas iš svarbiausių tėvų uždavinių yra ugdyti vaikų troškimą kuo daugiau žinoti, jų norą mokytis. Tai priklauso nuo tėvų ir nuo vaiko auklėjimo šeimoje. Kita vertus, vaikų požiūris į profesijas labai daug priklauso nuo tėvų. Jei tėvai teisingai vertina profesijas, tai ir vaikas susidarys tokias pažiūras. Labai svarbūs yra tėvų pokalbiai su vaikais apie darbo reikšmę, nurodinėjimai, įtikinėjimai, bet pačių tėvų ir kitų šeimos narių asmeninis

pavyzdys dar svarbesnis. Vaikai nuo mažens turi pratintis dirbti, nuo pat mažens turi turėti nuolatinį darbą bei nuolatinės pareigas. „Šeimos mokykla“ daro didelę įtaką visam tolimesniam vaiko vystimuisi. Įprotis dirbti sužadina vaiko jausmus ir interesus, iš kurių vėliau išauga sąmoningas siekimas dirbti ir mokytis. Jei vaikas namuose bus tinkamai auklėjimas, jis sugebės teisingai pasirinkti profesiją. O vaikai, kurie šeimoje neįgijo jokios darbo patirties vaikystėje, dažniausiai juos lydi nesėkmės gyvenime. Kuo didesnę darbo patirtį turės moksleivis, tai leistų jam pačiam pasirinkti būsimą veiklos sritį, profesiją.

Tačiau autorė D. Augienė (2009) rašo, kad šeima karjeros pasirinkimui gali daryti teigiamą ir neigiamą įtaką, nes būdama pagrindiniu socializacijos veiksniumi, šeima tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie profesijos ir karjeros pasirinkimo. Vaikai susipažįsta su vaidmenų modeliais, kaupiama patirtis, numatomos galimybės, diegiama vertybių sistema, teikiama parama ir paskatinimas, išryškintos šeimos tradicijos, lūkesčiai. Jis mėgdžioja suaugusiuosius perimdamas jų santykius. Taigi susidarius netinkamoms sąlygoms, vaikas gali įgyti ribotą savęs ir savo galimybių įsivaizdavimą. Be to susiformavęs vaikystėje požiūris į save ir savo galimybes yra toks tvirtas, kad žmogus gali nugyventi visą gyvenimą, realizuodamas šią primestą elgesio programą.

Tėvai auklėjant vyresnių klasių moksleivius neturėtų pamiršti, kad šiame amžiaus tarpsnyje vaikinai ir merginos išsiugdo specifinį nuolatinį interesą tam tikram mokslui, mokslo šakai, veiklos sričiai. Tai skatina plėsti tos srities žinias. Tai pažinimo interesai plečiasi, tampa patvaresni ir veiksmingesni, lavėja reikiami gebėjimai. Vaikų profesiniam apsisprendimui turi įtakos tėvų patarimai – jie turi būti išmintingi, racionalūs, tikslingi. Tėvai privalo suprasti atsakomybę už vaiko ateitį. Patardami, kokią profesiją rinktis vaikui, tėvai turi (Miškinis, 2003):

1. Neprimesti savo kategoriškos nuomonės. Jaunuolis gali įprasti prie taip parinktos profesijos, ją net pamėgti, tačiau būna ir priešingai.
2. Suteikti žinių apie svarbiausias profesijas. Profesijos reikšmė ir vieta šalies ūkyje; jos veiklos turinys, ryšys su kitomis profesijomis; kokie yra reikalavimai žmogui; kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti; kur ir kaip galima ją įsigyti.
3. Atsižvelgti į psichines savybes: charakterį, temperamentą.
4. Atsižvelgti į sveikatą ir fizinį išsivystymą.
5. Neversti rinktis savo profesijos, nes toks nusistatymas prieštarauja vaiko norams bei polinkiams ir kai kada tampa tragedijų priežastimi.
6. Rengti vaiką rinktis profesiją reikia nuosekliai pagal principą: kiekvienas darbas vertinamas ir pripažįstamas, jei dirbama meistriškai ir sąžiningai. Todėl šeimoje nereikia skirstyti profesijų garbingas ir negarbingas, madingas ir nemadingas ir t.t. Tėvai neturėtų

prieštarauti savo vaiko pasirinkimui vien dėl simpatijos ar antipatijos tai profesijai ar konkrečiam jos atstovui.

7. Nesiūlyti rinktis profesijos pagal tuos mokyklos kurso dalykus, kurie vaikui geriausiai sekasi, nes geras dalyko mokėjimas rodo tik tinkamumo kryptį, bet ne pačią specialybę.
8. Objektyviai vertinti savo vaiko polinkius. Svarbu sudaryti tinkamas materialines ir psichologines sąlygas pozityviai vaiko veiklai šeimoje, nes veikloje geriausiai išryškėja polinkiai ir gebėjimai.

Taip pat pasitaiko, kad profesijos pasirinkimą nulemia tėvų rekomendacijos ir netgi, nors ir rečiau, jaunuoliams primesta tėvų nuomonė. Kad tėvai sugebėtų padėti savo vaikams teisingai pasirinkti profesiją, visų pirma jie turi patys sudaryti teisingą požiūrį į įvairias profesijas. Tėvų pažiūros į vieną ar kitą profesiją vyrauja ir materialiniai sumetimais, dažnai profesijos skirstomos į „pelningas“ ir „nepelningas“. Vaikas girdantis šeimoje tokias kalbas apie profesijas, jis pradeda jas vertinti tik pagal atlyginimo dydį. Labai klysta tėvai, rekomenduodami vaikams profesiją tik pagal tai, ar ji „lengva“ ar „sunki“. Jeigu žmogus domisi savo darbu, ieško naujų metodų, kurie palengvintų jo darbą. O ir pats „lengviausias“ darbas, kuris dirbamas be ugnelės, atrodo sunkus ir varginantis. Tėvų pareiga yra diegti vaikams, kad nėra „lengvų“ ir „sunkių“ profesijų, o yra tik žmonės, kurie sugeba arba nesugeba gerai dirbti. Dažnai profesijos yra skirstomos į „švarias“ – „inteligentiškas“ ir „nešvarias“ – „darbininkiškas“. Toks skirstymas daro daug žalos. Yra svarbu, kad moksleivis prieš pasirinkdamas profesiją, išbandytų savo sugebėjimus toje ar kitoje srityje. Tai būtų jo patirtis, kuri leistų suprasti ką reiškia dirbti. Dažnai tėvai sąmoningai ar nesąmoningai įdiegia savo vaikams mintį, kad jis yra ypatingas ir pranašesnis už kitus. Tėvų, kurie mato „nepaprastus“ savo vaikų talentus ir nepastebi tikrųjų jų polinkių, yra nemažai. Tokie tėvai labai dažnai neleidžia išsivystyti tikriesiems vaikų gabumams, nukreipia vaikus į tokią veiklą, kurioje jie pasieks žymiai menkesnių rezultatų. Kartais tėvai ir nesidomi savo vaikų profesijos klausimu, nestebi vaikų polinkių, interesų, sugebėjimų, kartais net nustemba, pamatę vaiko susidomėjimą viena ar kita veiklos sritimi (Bitinas, 1961).

Turėdami tokių žinių apie profesiją, vaikas galės apmąstyti, pasitarti, subrandinti tam tikrų idėjų. Negerai, kai jaunuolis, gavęs brandos atestatą, dar nežino, koku keliu pasukti, ir pasirenka atsitiktinę specialybę. Per ankstyvas profesinis orientavimas šeimoje nebūtinai, o labai siauras – net žalingas, nes gali pakenkti vaiko subrendimui (Miškinis, 2003).

Pasak A. Sokolovos (2004) didelė tėvų įtaka paaiškinama tuo, kad jaunimas yra finansiškai priklausomas. Lietuvoje nemokamos aukštosios studijos prieinamos tik geriausiai besimokantiems, nemokamai studijuojantieji sudaro apie trečdalį visų aukštųjų mokyklų studentų. Kiti privalo mokėti dalį arba visą studijų kainą. Taigi tėvai gali paremti arba neparemti vienokį ar kitokį profesijos pasirinkimą ir studijas. Renkantis būsimą profesiją, reikia sukaupti

patikimą informaciją apie profesijos įgijimo, studijų galimybes, sąlygas ir kt. Tokios informacijos yra nemažai. Kasmet išleidžiama daugybė specialių leidinių, organizuojamos mokymo įstaigų atvirų durų dienos ir mugės, atidaromi nauji tinklalapiai, skirti stojantiejiems. Tačiau neretai profesinė informacija būna sudėtingai išdėstoma. Kad ją suprastumei ir galėtumei įvertinti, reikia pastangų ir laiko. Taigi, kai pritrūksta vieno ar kito, ieškoma tėvų arba draugų patarimo. Sprendimui dėl profesijos turi įtakos žinios apie jos paklausą, perspektyvas darbo rinkoje. Tokio pobūdžio oficialios informacijos yra mažai, kadangi sunku prognozuoti ekonominės situacijos kaitą bei numatyti, kokią profesiją įsigijus bus lengva įsidarbinti ateityje. Neabejotinas tėvų pagalbos renkantis profesiją privalumas yra tas, kad jie dalyvauja priimant atsakingą sprendimą, turėsiantį įtakos vaikų tolesniam gyvenimui. Jaunam žmogui labai svarbu, kad artimieji jį supranta ir palaiko. Tėvai patys kažkada rinkosi profesiją, jie turi savo profesinės karjeros istoriją, todėl gali būti puikiu pavyzdžiu vaikams, duoti svarbių patarimų, padrašinti. Kaip trūkumą galima būtų paminėti kai kurių tėvų norą, kad vaikai besąlygiškai tęstų šeimos tradicijas, sektų jų pėdomis, rinktųsi tą patį profesinį kelią. Toks noras visiškai suprantamas – pramintais takais lengviau vaikščioti, be to, tai gali būti susiję su geresnėmis įsidarbinimo galimybėmis (pvz., darbas tėvų įmonėje). Tačiau nereikėtų pamiršti individualių vaiko polinkių, įvertinti jo interesus, gebėjimus ir tinkamumą būtent tai profesinei sričiai. Vaiko pašaukimas gali skirtis nuo tėvų. Be to, studijų sąlygos ir galimybės, situacija darbo rinkoje sparčiai keičiasi, todėl tėvų turima informacija apie profesijas ir studijas gali būti netiksli. Vaikams ir tėvams reikia kartu ir nagrinėti objektyvią, naujausią profesinę informaciją, viską, ką vertėtų žinoti priimant sprendimą dėl profesijos (jos įgijimo būdus, studijų sistemą, trukmę, kainą, karjeros perspektyvas, specialistų paklausą ir kt.). Mokiniam naudinga suaugusių žmonių pagalba vertinant šią informaciją. Tėvams reikia išsiklausyti į vaikų norus, įvertinti jų polinkius, interesus, gebėjimus. Vaikams svarbu gauti grįžtamą ryšį apie savo pasirinkimą iš tėvų, aptarti jų profesinės karjeros patirtį. Taip pat iš anksto derėtų aptarti sėkmės ir nesėkmės renkantis profesiją atvejus (kokios yra studijų alternatyvos, studijų paskolos gavimo sąlygos, ką daryti, jei nepavyks įstoti į pasirinktą studijų programą ir kt.).

L. Jovaiša (1978) teigia, jog šeima dalyvauja profesijos rinkimosi akte ir daro įtaką jos išsirinkimui. Gerai, jeigu įtaka teigiama. Mokykla turėtų padėti šeimai, kai vaikas renkasi profesiją, kad išvengtų rinkimosi klaidų. Tėvų ir kitų šeimos narių pažiūros į vienas ar kitas profesijas daro didelę įtaką vaikams profesijų prestižui suvokti. Yra šeimų, kuriose pernelyg vertinamos naujai atsirandančios profesijos. Kitose vyrauja tradicinis protinio darbo profesijų vertinimas. Ir tai veikia vaikus. Autorius rašo, kad tiriant šeimos įtaką, reikėtų nepamiršti, kad tėvai ar globėjai yra geras šaltinis informacijai apie vaiko vystimąsi, jo polinkius ir charakterį. O klasės vadovui, besiruošiančiam konsultuoti mokinius, reikėtų iširti šeimos įtaką vaikams

profesijos pasirinkimo srityje, išsiaiškinti tėvų pažiūras ir planus vaiko atžvilgiu, rasti su jais bendrą kalbą (Jovaiša, 1978).

Tad yra naudingi „šeimos konsiliumai“, tai yra bendri tėvų ir pedagogų pasitarimai apie ugdytinio profesinę ateitį (Bitinas, 2004).

2.1. Motyvacijos reikšmė profesiniam apsisprendimui

Profesijos rinkimosi motyvacija – tai besiformuojanti, atsižvelgiant į profesijos visuomeninę reikšmę, asmenybės individualias galimybes ir interesus, asmenybės paskatų konkrečiai darbo veiklai sistema (Gudelis, 1983).

J. Albrechtas (2005) teigia, kad motyvacija, tai asmenybės būklė, lemianti veiklos aktyvumą ir kryptingumą konkrečioje situacijoje, o motyvas yra veiklos dingstis, priežastis, paskata ką nors daryti. Skirtumas tarp motyvacijos ir santykių pasireiškia, kad motyvacija siejama su konkrečia situacija, o santykiui būdingas pastovesnis charakteris.

L. Jovaiša (1999) teigia, kad motyvacija yra motyvų kaitos vyksmas, kuris reguliuoja asmenybės veiklos ir santykių kryptį, jų intensyvumą bei patvarumą esant sąveikai tarp motyvuoto individo ir situacijos. Profesijos rinkimosi motyvacija yra hierarchinė motyvų kaita, lemianti svarbiausią apsisprendimą ir elgesio strategiją siekiant vertingiausio galutinio tikslo. Hierarchinė todėl, nes ieškoma reikšmingiausio ir rimčiausiojo motyvo.

Ugdant profesinį kryptingumą, formuojami įvairūs rinkimosi motyvai. Daliai mokinių pakanka gerai susipažinti su tam tikromis veiklos sritimis ir jie susiformuoja veiksmingus pasirinkimo motyvus. Todėl jiems lengva nuspręsti, kuo būti. Kita mokinių dalis turi įvairiausių motyvų, bet jie neveiksmingi, nes nepadedą išsirinkti nė vienos profesijos. Kita mokinių dalis nesusiformuoja bent kiek reikšmingesnių motyvų. Vieni jų renkasi atsitiktinai, neproblemiškai, kiti – svyruoja, blaškosi, kankinasi. Kad mokiniai tinkamai numatyti būsimą gyvenimo kelią, reikia įsitikinti, kaip teisingai jie renkasi profesiją, ir žinoti, kokios rinkimosi ypatybės. Neturintiems rinkimosi motyvų arba turintiems neveiksmingus motyvus didelę reikšmę įgyja vyresniųjų bei specialistų patarimai (Jovaiša, 1978).

Anot Kregždės (1988) profesinio apsisprendimo motyvacija išreiškia tiek subjektyvų įsisažinimą, tiek išorinių (socialinių) sąlygų bei vidinių (subjektyvių) prielaidų įvertinimą renkantis profesiją.

Pasak L. Jovaišos (1995) , kad profesijos rinkimasis yra vienaip ar kitaip motyvuojamas. Skiriami šie motyvacijos veiksniai:

- 1) socialiniai – ekonominiai,
- 2) ugdymo,
- 3) psichologiniai,
- 4) sveikatos,
- 5) atsitiktiniai.

Prie socialinių-ekonominių veiksnių priskiriama: tėvų socialinė padėtis (vaikas nori užimti tokį socialinį statusą, kokį turi tėvai), uždarbis, čia pat darbas, kultūrinė aplinka, techninė pažanga. Ugdymo veiksnys lemia motyvaciją rinktis pagal tai, kokie mokymosi rezultatai, koks pažangumas, pažymių vidurkis ir pan. Tačiau ypač svarbūs psichologiniai rinkimosi veiksniai: subrendimas, intelektas, specialieji gebėjimai, poreikiai, interesai, vertybės, polinkiai, charakteris. Nedaugelis mokinių negali rinktis kurios nors profesijos dėl sveikatos būklės arba mokiniai renkasi atsitiktinai ir tada padaroma daug klaidų (Jovaiša, 1995).

2.2. Pašaukimo reikšmė profesiniam apsisprendimui

Pašaukimas yra veiklos motyvacinių, potencialių, charakterologinių asmenybės bruožų derinys, sąlygojantis jos darbinio gyvenimo kokybę ir prasmę. Nedirbančio ar ieškančio darbo asmenybėje labiau atsiskleidžia tinkamumo tam tikram darbui jautimas (žinios, intelektiniai ir praktiniai sugebėjimai), charakterio bruožai (aktyvumas, iniciatyvumas, patvarumas). Taip pat ryški motyvacinė sfera: polinkis visą gyvenimą dirbti toje srityje, dvasinės ir darbo vertybės, idealai. O ieškančio darbo asmens pašaukimas yra apibūdinamas, kaip aktyvus polinkis tam tikrai veiklai, kurioje individas sąmoningai išvelgia gyvenimo prasmę, savo galias sėkmingai dirbti ir tinkamas charakterio savybes (Jovaiša, 1999).

R. Adamonienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas ir kt. (2001) rašo, kad jaunuolio, kuris tik rengiasi profesinei veiklai, pašaukimą derėtų suprasti kaip jo jaučiamą tinkamumą tam tikrai profesijai, kuriam būdingi šie požymiai:

- 1) polinkis visą gyvenimą užsiimti tam tikros srities veikla,
- 2) asmenybės vertybinės orientacijos ir idealai,
- 3) kognityviniai procesai ir savybės – žinios, mokėjimai, intelektas ir specialieji (organizaciniai, pedagoginiai ir kt.) sugebėjimai,
- 4) asmenybės bruožai – aktyvumas, atkaklumas, iniciatyvumas, emocingumas, susijęs su tam tikros profesinės veiklos sritimi.

Šiuo atveju profesinį pašaukimą reikėtų suprasti kaip teigiamą požiūrį į profesijas, sukeltą emocinius ir intelektualius išgyvenimus, kurie skatina asmenybę aktyviai siekti įgyti ir

atlikti šią profesiją. Profesinis pašaukimas nėra įgimtas, stabilus ir visam gyvenimui duotas asmenybės vidinis darinys. Kartais tikrasis pašaukimas galutinai išryškėja tik padirbėjus tam tikroje profesinės veikos srityje (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt. 2001).

Apibendrintai galima pasakyti, kad moksleivių profesiniam apsisprendimui turi įtakos ne tik šeima ir mokykla, bet motyvacija bei pašaukimas.

3. ŠEIMOS ĮTAKOS JAUNUOLIŲ PROFESINIAM APSISPRENDIMUI TYRIMAS

3.1. Metodika ir tyrimo organizavimas

Tyrimo tikslas: Ištirti šeimos įtaką moksleivių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo metodai. Teoriniai: mokslinės ir metodinės literatūros analizė ir apibendrinimas. Empiriniai: siekiant gauti kuo objektyvesnius tyrimo rezultatus buvo naudojami uždari klausimai, anketinė apklausa. Pagrindiniu tyrimo metodu buvo pasirinkta anketa. Apklausoje dalyvavo Klaipėdos X gimnazijos moksleiviai ir jų tėvai. Tiriamieji dalyvavo savanoriškame ir anonimiškame tyrime. Tiriamieji trumpai buvo supažindinti su tyrimo tikslu bei jo naudingumu.

Siekiant išsiaiškinti mokinių ir jų tėvų nuomonę buvo atlikta anketinė apklausa (žr. 1 ir 2 PRIEDUS). Anketos sukurtos darbo autorės. Anketos yra kiekybinės. Anketų klausimai – uždari. Kiekvienam anketos klausimui pateikiami keli variantai. Anketinėje apklausoje siekiama išsiaiškinti tiriamųjų demografinius duomenis, respondentų nuomonę, kas yra karjera, kokios mokinių ir tėvų darbo vertybės, taip pat išsiaiškinti tėvų nuomonę, nuo kurio amžiaus tikslinga pradėti vaikų profesinį orientavimą ir konsultavimą bei jų nuomonę, kas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas darbu. Tyrimo metu siekiama atskleisti, kas mokinių ir tėvų nuomone svarbiausia renkantis profesiją, kaip šeima padeda apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, taip pat aiškinamasi moksleivių nuomonę iš kur dažniausiai gauna informacijos apie profesijas bei kokie asmenys turi daugiausiai įtakos dėl profesijos pasirinkimo. Tyrimo metu siekiama nustatyti, ar tėvai su vaikais vyksta aplankyti įvairių įstaigų susijusių su profesijos pasirinkimu, aiškinamasi ką tėvai akcentuoja vaikui renkantis būsimą profesiją bei ar jie dalinasi savo patirtimi, kai rinkosi profesiją. Buvo atskleista kokios informacijos trūksta renkantis profesiją. Taip pat buvo siekiama atskleisti ar mokiniai norėtų, kad jų pasirinkta profesija būtų panaši į tėvų bei kokios šeimos aplinkybės turi įtakos mokinių profesiniam apsisprendimui, siekiama nustatyti, ar reikia prieš pasirenkant profesiją kur nors padirbėti.

Anketų duomenys atsispindi lentelėse ir paveiksluose. Atlikta kompiuterinė duomenų analizė patikimumui ir koreliacijai nustatyti (SPSS 16.0 for Windows). Atlikta koreliacijos analizė. Apskaičiavus Spearman' rho koreliacijos koeficientą (r_s) gauta, kad ne visi žinių įgijimo, darbo formų ir bendradarbiavimo veiksniai patikimai koreliuoja tarpusavyje. Praktiniais sumetimais koreliacijos koeficientas interpretuojamas taip:

- nuo 0 iki 0,20 – ryšio tarp požymių iš esmės nėra;
- nuo 0,20 iki 0,40 – ryšys tarp požymių silpnas;
- nuo 0,40 iki 0,60 – ryšys esminis;
- nuo 0,60 iki 0,80 – ryšys stiprus;
- daugiau kaip 0,80 – ryšys labai stiprus (Bitinas; 1998).

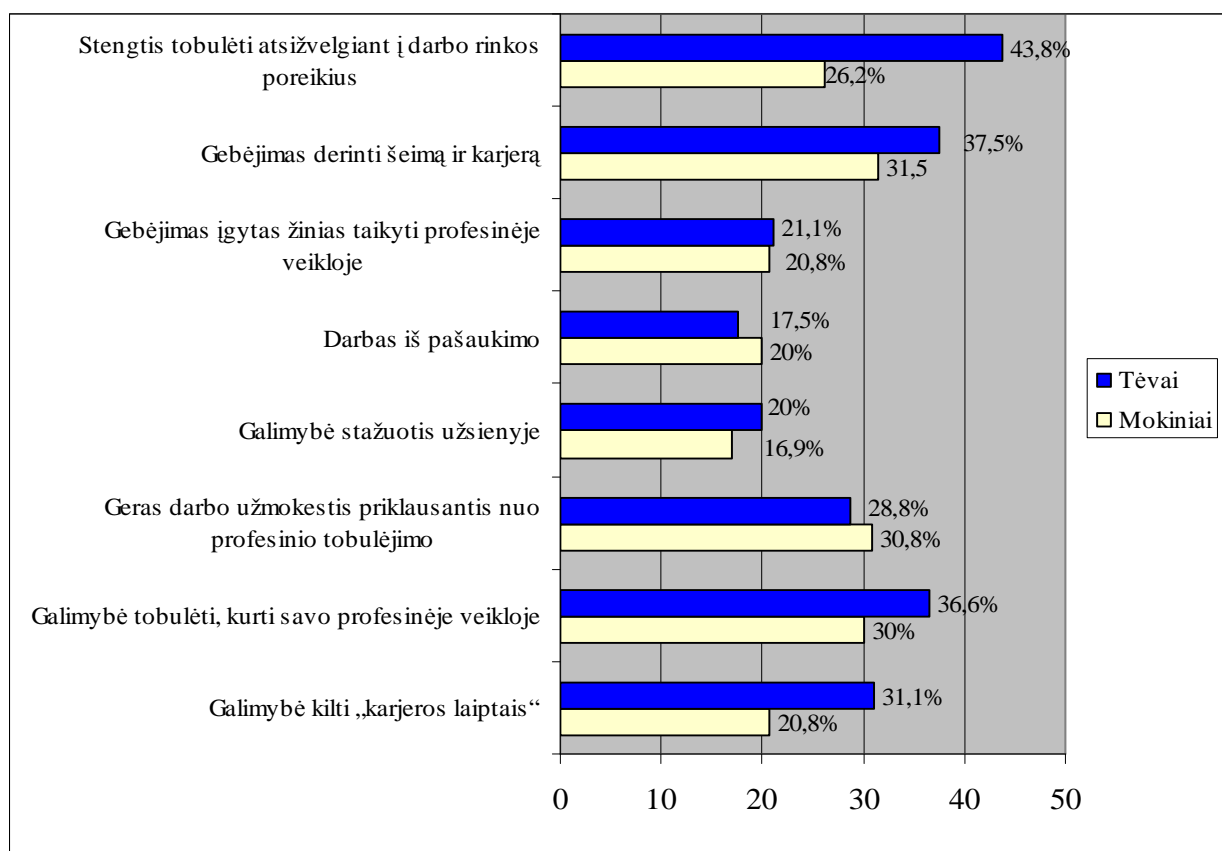
Koreliacija statistikai reikšminga (p), kai duomenys atitinka griežtai apibrėžtus reikšmingumo lygmenis, dažniausiai 0,05 arba 0,01 lygmenį. 0,05 reikšmingumo lygmuo reiškia, kad yra vidutiniškai tik 5 procentų galimybė, kad tam tikro parametro rezultatas atsirado dėl tiriamosios grupės parinkimo paklaidų. 0,01 lygmuo reiškia, kad yra tik 1 procento galimybė, jog tą rezultatą nulėmė grupės parinkimo paklaida (Charles, 1999).

3.2 Tyrimo imtis ir demografinė charakteristika

Tyrime dalyvavo iš viso 210 respondentų. 130 (10 – 12 klasių) moksleivių ir 80 jų tėvų. Tyrimas atliktas Klaipėdos miesto X gimnazijoje. Moksleivių anketą sudarė 16 klausimų ir tėvų anketą sudarė 16 klausimų. Moksleiviams buvo išdalinta 150 anketų iš kurių grįžo 130 užpildytų anketų. Tėvams buvo išdalinta 100 anketų iš kurių sugrįžo 80 užpildytų anketų. Moksleivių anketų grįžtamumo kvota 86,66 %. Tėvų anketų grįžtamumo kvota 80 %. Tyrime dalyvavo (50,8 %) merginų ir (49,2 %) vaikinų. Taip pat (72,5 %) moterų ir (27,5 %) vyrų. Daugumos moksleivių teigimu jų tėvų išsilavinimas yra aukštasis, vidurinį išsilavinimą turi 25,4 % tėvų, o profesinį išsilavinimą turi 21,5 % tėvų. Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma tėvų turi vidurinį išsilavinimą, aukštąjį išsilavinimą turi 33,8 % tėvų ir tik 15 % turi profesinį išsilavinimą.

3.3 Mokinių ir tėvų požiūriu, kas yra karjera, kokios darbo vertybės ir kas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas darbu

Tyrimo metu buvo aiškinamasi tiriamųjų nuomonė, kas yra karjera (žr. 1 pav.).

1 pav. Tiriamųjų manymu kas yra karjera (N = 210)

Moksleivių manymu karjera yra gebėjimas derinti šeimą ir karjerą. Tokių jų apsisprendimą gali įtakoti tėvų pavyzdys, kaip jie geba tarpusavyje derinti šeimą ir karjerą. Tėvų nuomone, kad karjera yra tobulėjimas atsižvelgiant į darbo rinką, gebėjimas derinti šeimą ir karjerą bei tobulėjimas savo profesinėje veikloje. Net 28,8 % tėvų ir 30,8 % mokinių mano, kad karjera yra geras darbo užmokestis priklausantis nuo profesinio tobulėjimo. Tik 16,9 % mokinių nurodė, kad karjera gali būti susijusi su galimybe stažuotis užsienyje. Tai gali įtakoti informacijos trūkumas apie studijas užsienyje arba ekonominė padėtis. (17,5 %) tėvų nurodė, kad karjera yra darbas iš pašaukimo, tokių jų sprendimą gali įtakoti informacijos stoka, kas tai yra darbas iš pašaukimo.

D. Kučinskienė (2003) teigia, kad karjera susijusi su mokymusi visą gyvenimą, jo galimybė ir sėkmė daugiausia priklauso nuo profesinės veiklos pobūdžių, šeimos ir kt. vaidmenų atlikimo sėkmingumo. Karjera yra kokybiškai atliekamų per žmogaus gyvenimą socialiai reikšmingų profesinių ir kitų vaidmenų visuma. Ji yra viena svarbiausių asmenybės tapatumo,

jos savigarbos ir saviraiškos, socialinio statuso ir gyvenimui reikalingų pajamų šaltinių. Karjera yra nuosekli visų individo užimamų profesinių pozicijų ir darbo vietų seka, apimanti visą žmogaus darbinės veiklos istoriją.

Aptarus tiriamųjų nuomonę, kas yra karjera, toliau siekiama išsiaiškinti tėvų ir mokinių nuomonę, kokios svarbiausios jų darbo vertybės (žr. 1 ir 2 lentelę).

1 lentelė

Darbo vertybių vertinimas moksleivių požiūriu (N = 130)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Dirbant sulaukti sėkmės</i>	60,8 (79)	36,9 (48)	2,3 (3)	--
<i>Darbe būti pripažintam ir įvertintam</i>	21,5 (28)	63,1 (82)	15,4 (20)	--
<i>Gebėjimas spręsti iškilusias problemas</i>	40,8 (53)	38,5 (50)	20,8 (27)	--
<i>Būti atsakingam už tai ką darai</i>	25,4 (33)	60 (78)	13,8 (18)	0,8 (1)
<i>Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą</i>	39,2 (51)	46,9 (61)	13,1 (17)	0,8 (1)
<i>Geras darbo užmokestis</i>	24,6 (32)	63,8 (83)	11,5 (15)	--
<i>Galimybė atskleisti savo kompetencijas</i>	16,9 (22)	70,8 (92)	12,3 (16)	--
<i>Būti pareigingam darbe</i>	36,2 (47)	50 (65)	13,8 (18)	--
<i>Pasitikėjimas savimi ir savo kolegomis</i>	35,4 (46)	51,5 (67)	13,1 (17)	--
<i>Būti sąžiningam sau ir kitiems</i>	34,6 (45)	55,4 (72)	10 (13)	--
<i>Būti komunikabiliam ir taktiškam</i>	40,8 (53)	46,2 (60)	13,1 (17)	--
<i>Kita</i>	1,5 (2)	--	1,5 (2)	96,9 (126)

2 lentelė

Darbo vertybių vertinimas tėvų požiūriu (N =80)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Dirbant sulaukti sėkmės</i>	67,5 (54)	26,2 (21)	6,2 (5)	--
<i>Darbe būti pripažintam ir įvertintam</i>	20 (16)	71,2 (57)	8,8 (7)	--
<i>Gebėjimas spręsti iškilusias problemas</i>	57,5 (46)	27,5 (22)	15 (12)	--
<i>Būti atsakingam už tai ką darai</i>	25 (20)	66,2 (53)	8,8 (7)	--
<i>Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą</i>	57,5 (46)	30 (24)	12,5 (10)	--
<i>Geras darbo užmokestis</i>	26,2 (21)	61,2 (49)	12,5 (10)	--
<i>Galimybė atskleisti savo kompetencijas</i>	52,5 (42)	33,8 (27)	13,8 (11)	--
<i>Būti pareigingam darbe</i>	30 (24)	63,8 (51)	6,2 (5)	--
<i>Pasitikėjimas savimi ir savo kolegomis</i>	60 (48)	30 (24)	10 (8)	--
<i>Būti sąžiningam sau ir kitiems</i>	35 (28)	52,5 (42)	12,5 (10)	--
<i>Būti komunikabiliam ir taktiškam</i>	56,2 (45)	37,5 (30)	6,2 (5)	--
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jie dirbdami labiau sulaukia sėkmės, yra labiau linkę manyti, kad galimybė atskleisti savo kūrybiškumą yra jų kaip darbo vertybė, ryšys tarp požymių silpnas ($r_s = 0,365$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie dirbdami sulaukia

sėkmės, yra labiau linkę manyti, kad gebėjimas spręsti iškilusias problemas yra jų kaip darbo vertybė, ryšys esminis ($r_s=0,501$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie dirbdami sulaukia sėkmės, yra labiau linkę manyti, kad galimybė atskleisti savo kompetencijas yra jų kaip darbo vertybė, ryšys esminis ($r_s=0,558$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie dirbdami sulaukia gero darbo užmokesčio, yra labiau linkę manyti, kad būti darbe pareigingam yra jų kaip darbo vertybė, ryšys esminis ($r_s=0,589$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie dirbdami būna atsakingi už tai ką daro, yra labiau linkę manyti, kad būti sąžiningam sau ir kitiems yra jų kaip darbo vertybė, ryšys esminis ($r_s=0,410$; $p \leq 0,01$).

Anot D. Augienės (2009), kad individas sprendamas, kokią profesiją pasirinkti, turi išsiaiškinti, kuri iš vertybių stipriausiai sąveikauja su jo asmenybe. Profesijos pasirinkimui svarbios bendrosios kultūrinės vertybės, asmeninės ir darbo vertybės. Savo vertybių žinojimas yra svarbiausias žingsnis priimant gyvenimo sprendimus, tarp jų ir profesinis apsisprendimas.

Tėvams buvo pateiktas klausimas, kuris padėjo išsiaiškinti jų nuomonę, kas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Tėvų nuomone, kas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu (N =80)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Geros darbo sąlygos</i>	40 (32)	55 (44)	5 (4)	--
<i>Galimybė kilti "karjeros laiptais"</i>	22,5 (18)	71,2 (57)	6,2 (5)	--
<i>Galimybė tobulėti, kurti</i>	42,5 (34)	50 (40)	7,5 (6)	--
<i>Gerai santykiai su vadovais</i>	36,2 (29)	57,5 (46)	5 (4)	1,2 (1)
<i>Gerai santykiai su bendradarbiais</i>	52,5 (42)	40 (32)	7,5 (6)	--
<i>Turėti prestižinę profesiją</i>	36,2 (29)	58,8 (47)	5 (4)	--
<i>Gerai apmokamas darbas</i>	53,8 (43)	45 (36)	1,2 (1)	--
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Tėvų nuomone svarbiausia yra gerai apmokamas darbas (53,8 %). Tačiau tik iš dalies svarbu yra galimybė kilti „karjeros laiptais“ (71,2 %), geri santykiai su vadovais (57,5 %) ir turėti prestižinę profesiją (58,8 %). Galima teigti, kad tėvai vertina svarbesnius dalykus renkantys profesiją, kaip geros darbo sąlygos ir geri santykiai su bendradarbiais. Negu turėti prestižę profesiją, kuri gali būti ir nemiala.

Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie yra patenkinti darbe geromis darbo sąlygomis, yra labiau linkę manyti, kad galimybė kilti „karjeros laiptais“ yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu, ryšys esminis ($r_s=0,472$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie

darbe turi galimybę tobulintis, kurti, yra labiau linkę manyti, kad geri santykiai su bendradarbiais yra jų nuomone svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu, ryšys esminis ($r_s=0,464$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog geri santykiai su bendradarbiais darbe yra svarbiausia, yra labiau linkę manyti, kad gerai apmokamas darbas yra svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu, ryšys esminis ($r_s=0,466$; $p \leq 0,01$).

Apžvelgus tiriamųjų nuomonę apie karjerą, darbo vertybes bei kas žmogui svarbiausia, kad būtų patenkintas savo darbu, toliau siekiama atskleisti, kaip šeima įtakoja jaunuolių profesinį apsisprendimą (žr. 4 lentelę).

3.4 Mokinių ir tėvų požiūriu, kaip šeima įtakoja profesinį apsisprendimą

4 lentelė

Tėvų nuomone, kaip jie padeda vaikams apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo (N = 80)

Teiginiai	Dažnai % (N)	Retai % (N)	Niekada % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Pasakojate, kaip Jūs rinkotės profesiją</i>	51,2 (941)	43,8 (35)	5 (4)	--
<i>Ieškote informacijos Aikos internetiniame puslapyje</i>	25 (20)	57,5 (46)	17,5 (14)	--
<i>Bendraujate su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais</i>	62,5 (50)	28,8 (23)	8,8 (7)	--
<i>Patariat rinktis tai kas jam patinka</i>	47,5 (38)	50 (40)	2,5 (2)	--
<i>Jūs domitės, kokios yra populiarios profesijos šiuolaikinėje darbo rinkoje</i>	60 (48)	38,8 (31)	1,2 (1)	--
<i>Patariat vaikui rinktis profesiją pagal savo sugebėjimus</i>	47,5 (38)	45 (36)	7,5 (6)	--
<i>Pasakojate apie profesijos veiklos turinį</i>	50 (40)	42,5 (34)	7,5 (6)	--
<i>Stengiatės objektyviai vertinti vaiko gabumus ir polinkius pasirinktai profesijai ir taip jam padėti apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo</i>	47,5 (38)	42,5 (34)	10 (8)	--
<i>Domitės stojimo tvarka į universitetus, kolegijas, profesines mokyklas</i>	56,2 (45)	35 (28)	8,8 (7)	--
<i>Žiūríte vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu</i>	40 (32)	47,5 (38)	12,5 (10)	--
<i>Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo vaikas turi priimti savarankiškai</i>	65 (52)	30 (24)	3,8 (3)	1,2 (1)
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Tėvų nuomone jie dažniausiai pasakojo kaip jie patys rinkosi profesiją, bendrauja su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais, domisi kokios populiarios profesijos šiuolaikinėje darbo rinkoje, bet 65 % tėvų nurodė, kad sprendimus dėl profesijos pasirinkimo vaikas turi priimti savarankiškai. Tai gali įtakoti, kad tėvai gali suteikti tam tikros informacijos susijusios su profesijos pasirinkimu, tačiau nori, kad vaikas pats savarankiškai apsispręstų.

Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie padeda vaikui pasakojant, kaip jie patys rinkosi profesiją, yra labiau linkę manyti, kad bendraujant su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais yra jų pagalba vaikui renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,418$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie padeda vaikui pasakojant apie profesijos veiklos turinį, yra labiau linkę manyti, kad domėtis stojimo tvarka į universitetus, kolegijas, profesines mokyklas yra vienas iš pagalbos būdų, kuris padeda vaikui apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, ryšys esminis ($r_s=0,458$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie ieškodami informacijos Aikos internetiniame puslapyje padeda vaikui, yra labiau linkę manyti, kad žiūrėjimas vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu yra jų svarbiausia pagalba vaikui, ryšys esminis ($r_s=0,413$; $p \leq 0,01$).

Galima manyti, kad tėvai suteikia vaikams reikiamos informacijos susijusios su profesiniu apsisprendimu, bendrauja su klasės auklėtoja ir ieško būdų, kaip šią problemą spręsti.

Išsiaiškinus tėvų nuomonę, kaip padeda savo vaikui apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo, buvo siekiama atskleisti mokinių nuomonę, kaip šeimos nariai padeda pasirinkti būsimą profesiją (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Moksleivių nuomone, kaip jiems šeimos nariai padeda pasirinkti būsimą profesiją
(N = 130)

Teiginiai	Dažnai % (N)	Retai % (N)	Niekada % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Tėvai pasakoja, kaip jie rinkosi profesiją</i>	41,5 (54)	54,6 (71)	2,3 (3)	1,5 (2)
<i>Brolis, sesuo pasakojo, kaip jie rinkosi profesiją</i>	28,5 (37)	53,1 (69)	17,7 (23)	0,8 (1)
<i>Tėvai patarė rinktis profesiją pagal savo sugebėjimus</i>	34,6 (45)	49,2 (64)	16,2 (21)	--
<i>Su tėvais žiūrite vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu</i>	33,8 (44)	45,4 (59)	20 (26)	0,8 (1)
<i>Kartu su tėvais ieškome informacijos Aikos internetiniame puslapyje</i>	35,4 (46)	53,1 (69)	11,5 (15)	--
<i>Tėvai pasakoja apie profesijos veiklos turinį</i>	30 (39)	61,5 (80)	8,5 (11)	--
<i>Tėvai bendrauja su klasės auklėtoja</i>	27,7 (36)	60 (78)	12,3 (16)	--

<i>profesinio informavimo klausimais</i>				
<i>Tėvai domisi, kokios yra paklausiausios profesijos darbo rinkoje</i>	33,8 (44)	56,9 (74)	8,5 (11)	0,8 (1)
<i>Tėvai nori, kad dėl profesijos pasirinkimo apsispręščiau savarankiškai</i>	41,5 (54)	46,2 (60)	12,3 (16)	--
<i>Kita</i>	2,3 (3)	0,8 (1)	1,5 (2)	97,7 (127)

Dažniausiai tėvai pasakojo, kaip jie rinkosi profesiją, tėvai patarė rinktis pagal savo sugebėjimus. Net 35,4 % tiriamųjų nurodė, kad kartu su tėvais ieško informacijos AIKOS internetiniame puslapyje. Tėvai domisi, kokios paklausios profesijos darbo rinkoje. Tačiau dalis mokinių (60 %) nurodė, kad retai tėvai pasakoja apie profesijos veiklos turinį. Net 2,3 % mokinių nuomone, kad jiems tėvai nepasakojo, kaip jie rinkosi profesiją.

Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog tėvai pasakodami, kaip jie rinkosi profesiją padės apsispręsti, yra labiau linkę manyti, kad tėvai bendraujantys su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais padeda pasirinkti būsimą profesiją, ryšys tarp požymių silpnas ($r_s=0,374$; $p \leq 0,01$).

Apibendrintai galima pasakyti, kad tėvai yra suinteresuoti rūpintis savo vaikais dėl profesijos pasirinkimo. Nustatyta, kad moksleiviai, gavę kokią nors pagalbą, rinkdamiesi profesiją orientuojasi ir apsisprendžia geriau nei 81 proc. jos negavusiųjų. Jau vien tai, kad moksleivis turi papasakoti konsultantui apie save, motyvaciją ir kt., yra labai svarbu, nes tokiu būdu jis ir pats gali geriau suprasti savo siekius ir galimybes (Labukaitė, Augustienė, 2005).

Buvo aiškinamasi, kokie asmenys turi įtakos dėl profesijos pasirinkimo (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Asmenys, mokinių požiūriu, įtakoiantys profesinį apsisprendimą (N = 130)

Teiginiai	Didelė įtaka % (N)	Maža įtaka % (N)	Nedaro įtakos % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Tėvai</i>	66,9 (87)	24,6 (32)	8,5 (11)	--
<i>Draugai</i>	36,2 (47)	43,1 (56)	20,8 (27)	--
<i>Brolis</i>	20,8 (27)	47,7 (62)	20 (39)	1,5 (2)
<i>Sesuo</i>	20,8 (27)	36,9 (48)	41,5 (54)	0,8 (1)
<i>Socialinis pedagogas</i>	10,8 (14)	34,6 (45)	52,3 (68)	2,3 (3)
<i>Klasės auklėtojas</i>	11,5 (15)	39,2 (51)	48,5 (63)	0,8 (1)
<i>Karjeros konsultantas</i>	12,3 (16)	35,4 (46)	50,8 (66)	1,5 (2)
<i>Kita</i>	0,8 (1)	1,5 (2)	0,8 (1)	96,9 (126)

Moksleivių nuomone, didelę įtaką dėl profesinio apsisprendimo lemia tėvai, draugai, brolis ir sesuo. Tačiau net 8,5 % tiriamųjų nurodė, kad tėvai neturi įtakos jiems apsisprendžiant dėl profesijos pasirinkimo.

Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jie renkantis profesiją pagalbos sulaukia iš brolio, yra labiau linkę manyti, kad sesuo daugiau padeda apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, ryšys esminis ($r_s=0,508$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jie renkantis profesiją pagalbos sulaukia iš socialinio pedagogo, yra labiau linkę manyti, kad klasės auklėtojas daugiau padeda apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, ryšys esminis ($r_s=0,505$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jie renkantis profesiją pagalbos sulaukia iš socialinio pedagogo, yra labiau linkę manyti, kad karjeros konsultantas daugiau padeda apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, ryšys esminis ($r_s=0,560$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jie renkantis profesiją pagalbos sulaukia iš klasės auklėtojo, yra labiau linkę manyti, kad karjeros konsultantas daugiau padeda apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, ryšys esminis ($r_s=0,474$; $p \leq 0,01$).

Galima manyti, jog šeima labiausiai įtakoja moksleivių profesinį apsisprendimą, bet draugai irgi daro įtaką. Kanadoje ir JAV atlikti tyrimai atskleidžia, kad tėvai ir draugai daro labai didelę įtaką karjeros pasirinkimui (Augustinienė, Čiučiulkienė, Čiužas ir kt., 2006).

Autoriai K. Pukelis ir D. Garnienė (2004) teigia, kad karjeros konsultantai turėtų išmokyti žmogų projektuoti savo karjerą: apsispręsti dėl profesijos bei vėliau planuoti savo karjerą pasirinktoje profesinės veiklos srityje atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius ir savo asmeninius siekius bei galimybes.

Tyrimė siekiama atskleisti moksleivių nuomonę, kodėl jiems svarbu, kad tėvai pasidalintų patirtimi susijusia su profesijos pasirinkimu (žr.7 lentelę).

7 lentelė

Moksleivių nuomone, kodėl jiems svarbu, kad tėvai pasidalintų savo patirtimi dėl profesijos pasirinkimo (N = 130)

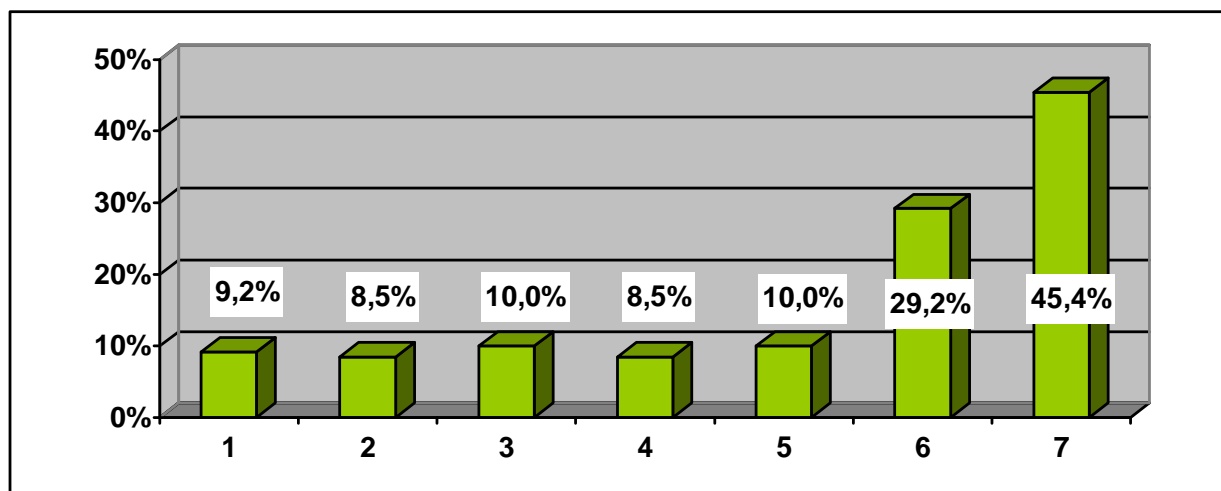
Teiginiai	Moksleiviai N = 130
Tai padėtų apsisaugoti nuo netinkamo profesijos pasirinkimo	28,5%
Tai padėtų suprasti, kaip reikia pasirinkti profesiją, į ką reikėtų atkreipti dėmesį	18,5%
Tai padėtų suprasti, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė gyvenime	17,7%
Manau, kad šeima labiausiai turėtų padėti man apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo	43,8%
Patirties pasidalijimas rodo, kad manimi yra rūpinamasi	20,0%
Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo turiu priimti pats	17,7%

Manau, kad tėvai dėl tam tikrų dalykų nežinojimo gali suklaidinti dėl profesijos pasirinkimo	12,3%
Manau, kad tėvų patirtis neturi įtakos mano profesiniam apsisprendimui	13,8%
Manau, kad man apsispręsti turi padėti karjeros konsultantas	8,5%

Moksleiviai yra linkę manyti, kad labiausiai dėl profesijos pasirinkimo jiems turi padėti šeima. Net 28,5 % moksleivių nurodo, kad tėvų pasidalinimas savo patirtimi, kaip jie rinkosi profesiją, padėtų jiems apsaugoti nuo netinkamo profesijos pasirinkimo. Tiriamųjų nuomone (20,0 %), kad patirties pasidalijimas su vaiku rodo, kad juo yra rūpinamasi. Galima teigti, kad tėvų pagalba renkantis vaikams profesiją yra reikalinga. Tačiau tik 8,5 % moksleivių nurodė, kad dėl profesijos pasirinkimo jiems turi padėti karjeros konsultantas. Tai rodo, kad karjeros konsultantas mažai įtakoja moksleivių profesinį apsisprendimą. Moksleivių nuomone, kad tėvų pasidalinimas patirtimi padėtų suprasti, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė gyvenime. Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo moksleiviai nori priimti savarankiškai.

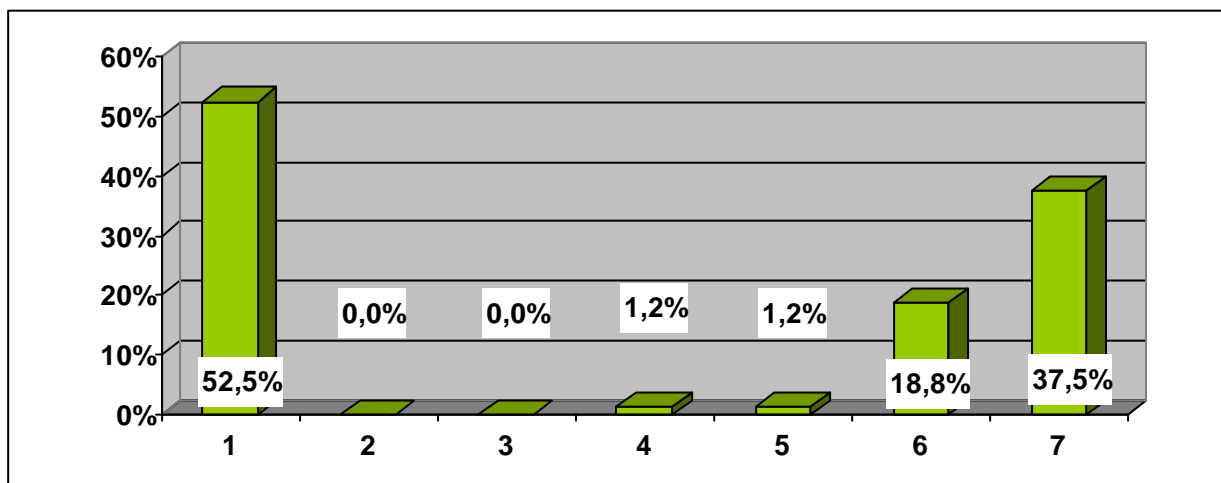
R. Adamonienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas ir kt. (2003) rašo, kad pastaruoju metu klostosi nuomonė, kad šeima yra profesinio orientavimo centras. Tik šeimoje galima patarinėti, remiantis asmeniniu pavyzdžiu, įtaiga, įrodymais, atsižvelgiant į vaiko asmenybę ir gyvenimo aplinkybes.

Taip pat buvo aiškinamasi tėvų ir mokinių nuomonė apie lankymąsi įvairiose įstaigose (žr. 2 ir 3 pav.).

1-Su tėvais lankiausi kolegijoje, 2-Su tėvais lankiausi universitete, 3-Su tėvais lankiausi darbo biržoje, 4-Su tėvais lankiausi įvairiose darbo įstaigose, 5-Su tėvais lankiausi karjeros centre, 6-Su tėvais niekur nevykstu, 7-Esu savarankiškas ir pats galiu apsilankyti išvardintose įstaigose.

2 pav. Moksleivių nuomonės pasiskirstymas, dėl lankymosi su tėvais profesinio informavimo ir konsultavimo įstaigose (N = 130)

1-Dalyvauju tik klasės susirinkimuose, 2-Lankiausi kolegijoje, 3-Lankiausi universitete, 4-Lankiausi darbo biržoje, 5-Lankiausi karjeros centre, 6-Niekus su vaiku nesilankiau, 7-Vaikas savarankiškai ir pats gali apsilankyti išvardintose įstaigose.

3 pav. Tėvų nuomonės pasiskirstymas, dėl lankymosi su vaikais profesinio informavimo ir konsultavimo įstaigose (N = 80)

Moksleivių nuomone labiausiai jie nori savarankiškai patys apsilankyti kolegijose, universitetuose, darbo biržose, karjeros centruose. Be to kiti moksleiviai nurodo (29,2 %), kad su tėvais jie nevyksta aplankyti išvardintų įstaigų. Tiriamųjų nuomone, kad jie labiau lankosi darbo biržoje ir karjeros centre.

Tėvų nuomone jie daugiausia dalyvauja klasės susirinkimuose. Kitų tėvų (18,8 %) nuomone, kad jie su vaikais niekur nesilanko. Taip pat tėvai yra linkę manyti, kad vaikas yra savarankiškai ir pats gali apsilankyti išvardintose įstaigose.

Apibendrintai galima pasakyti, kad tėvai daugiausia dalyvauja klasės susirinkimuose. Tiek mokiniai ir tėvai yra linkę manyti, kad vaikai savarankiškai gali apsilankyti išvardintose įstaigose. Nustačius, kokiose įstaigose lankosi tėvai ir mokiniai aiškinamasi, ką tėvai akcentuoja renkantis būsimą profesiją (žr. 8 ir 9 lentelę).

8 lentelė

Tėvų nuomone, ką jie akcentuoja vaikui renkantis būsimą profesiją (N = 80)

Teiginiai	Dažnai % (N)	Retai % (N)	Niekada % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Svarbiausia įgyti aukštąjį išsilavinimą</i>	66,2 (53)	30 (24)	3,8 (3)	--
<i>Kad pasirinkta profesija būtų pelninga</i>	33,8 (27)	61,2 (49)	5 (4)	--
<i>Kad būtų galimybė kilti "karjeros laiptais"</i>	56,2 (45)	40 (32)	3,8 (3)	--
<i>Kad būtų galimybė tęsti studijas užsienyje</i>	31,2 (25)	58,8 (47)	10 (8)	--
<i>Kad rinktųsi tokią pat profesiją, kurią</i>	53,8 (43)	37,5 (30)	8,8 (7)	--

<i>turi pažįstami ar giminaičiai</i>				
<i>Rinktis tokią specialybę pagal kurią būtų lengviau susirasti darbą</i>	40 (32)	52,5 (42)	7,5 (6)	--
<i>Rinktis tokią specialybę kurią būtų lengva mokytis</i>	50 (40)	35 (28)	15 (12)	--
<i>Rinktis studijas, kurios būtų nebrangios</i>	46,2 (37)	45 (36)	8,8 (7)	--
<i>Pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų</i>	52,5 (42)	41,2 (33)	6,2 (5)	--
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Tėvų nuomone dažniausiai jie akcentuoja, kad vaikams svarbu įgyti aukštąjį išsilavinimą, kad būtų galimybė kilti „karjeros laiptais“, kad rinktųsi tokią profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai, tačiau dalis tėvų retai akcentuoja, kad pasirinkta profesija būtų pelninga. Nuomonių pasiskirstymas šiuo klausimu yra įvairus.

Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų vaikui renkantis profesiją svarbiau, kad pasirinkta profesija būtų pelninga, yra labiau linkę manyti, kad būtų galimybė tęsti studijas užsienyje yra svarbiausia ką reikėtų akcentuoti vaikui renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,499$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų vaikui renkantis profesiją svarbiau, kad būtų galimybė kilti karjeros laiptais, yra labiau linkę manyti, kad rinktis tokią pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai yra svarbiausia ką tėvai turėtų akcentuoti renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,414$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie akcentuodami vaikui renkantis profesiją, kad rinktųsi tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis, yra labiau linkę manyti, kad pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų yra akcentuojama vaikui renkantis profesiją, ryšys stiprus ($r_s=0,602$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jie vaikui akcentuodami rinktis, kad būtų galimybė kilti „karjeros laiptais“, yra labiau linkę manyti, kad pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų yra akcentuojama vaikams, ryšys esminis ($r_s=0,425$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų vaikui renkantis profesiją svarbiau, kad būtų galimybė kilti „karjeros laiptais“, yra labiau linkę manyti, kad rinktųsi tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis yra akcentuojama vaikui renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,410$; $p \leq 0,01$).

J. Reingardienės ir A. Zdanavičiaus (2003) apklausos rezultatai rodo, kad moksleivių tikslas studijuoti aukštojoje mokykloje rodo jų vertybines orientacijas ir motyvaciją siekti karjeros po mokyklos baigimo.

Moksleivių nuomone, ką tėvai akcentuoja renkantis profesiją (N = 130)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Svarbiausia įgyti aukštąjį išsilavinimą</i>	34,1 (56)	53,1 (69)	3,8 (5)	--
<i>Kad pasirinkta profesija būtų pelninga</i>	30 (39)	55,4 (72)	13,8 (18)	0,8 (1)
<i>Kad būtų galimybė kilti "karjeros laiptais"</i>	20 (26)	65,4 (85)	14,6 (19)	--
<i>Kad būtų galimybė tęsti studijas užsienyje</i>	30,8 (40)	48,5 (63)	20,8 (27)	--
<i>Rinktis tokią specialybę į kurią lengviau įstoti</i>	43,8 (57)	48,5 (63)	7,7 (10)	--
<i>Kad rinkčiausi tokia pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai</i>	41,5 (54)	46,9 (61)	11,5 (15)	--
<i>Rinktis tokią specialybę pagal kurią būtų lengviau susirasti darbą</i>	32,3 (42)	56,2 (73)	11,5 (15)	--
<i>Rinktis tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis</i>	39,2 (51)	44,6 (58)	16,2 (21)	--
<i>Rinktis studijas, kurios būtų nebrangios</i>	34,6 (45)	54,6 (71)	10,8 (14)	--
<i>Pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų</i>	50 (65)	35,4 (46)	14,6 (19)	--
<i>Kita</i>	0,8 (1)	--	1,5 (2)	97,7 (127)

20 % moksleivių nurodė, kad jiems svarbu jog tėvai akcentuoja renkantis profesiją, kad būtų galimybė kilti karjeros laiptais. Tačiau net 65,4 % respondentų nurodė, kad tik iš dalies svarbu, kad būtų galimybė kilti karjeros laiptais.

Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog tėvai labiau akcentuoja rinktis tokią pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai, yra labiau linkę manyti, kad rinktis tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis yra akcentuojama renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,584$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog tėvai akcentuodami rinktis tokią specialybę pagal, kurią būtų lengviau susirasti darbą, yra labiau linkę manyti, kad rinktis studijas, kurios būtų nebrangios yra akcentuojama renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,414$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog tėvai akcentuoja rinktis tokią pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai, yra labiau linkę manyti, kad pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų yra akcentuojama renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,432$; $p \leq 0,01$).

J. Reingardienė, A. Zdanavičius (2003) aprašo gauto tyrimo rezultatus, kurie atspindi jog moksleiviai yra linkę rinktis tas profesijas, kurios labiausiai siejamos su dideliu atlyginimu ir galimybe lengvai įsidarbinti.

Buvo aiškinamasi, kokios šeimos aplinkybės yra svarbiausios įtakojančios moksleivių apsisprendimą (žr. 10 ir 11 lentelę).

10 lentelė

Šeimos aplinkybės įtakojančios moksleivio profesinį apsisprendimą (N = 130)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Šeimos narių tarpusavio santykiai</i>	33,1 (43)	56,2 (73)	10 (13)	0,8 (1)
<i>Šeimos materialinė gerovė</i>	38,5 (50)	48,5 (63)	12,3 (16)	0,8 (1)
<i>Šeimos narių išsilavinimas</i>	26,9 (35)	59,2 (77)	13,1 (17)	0,8 (1)
<i>Šeimos narių darbo vertybės</i>	37,7 (49)	45,4 (59)	16,2 (21)	0,8 (1)
<i>Šeimos narių pasirinkta profesija</i>	25,4 (33)	56,2 (73)	17,7 (23)	0,8 (1)
<i>Šeimos socialinė padėtis</i>	43,1 (56)	40 (52)	16,2 (21)	0,8 (1)
<i>Kita</i>	--	--	1,5 (2)	98,5 (128)

Tyrimo anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris padėjo išsiaiškinti kokios šeimos aplinkybės turi įtakos moksleivių profesiniam apsisprendimui. Moksleivių nuomone jiems svarbiausia yra šeimos materialinė gerovė (38,5 %). Iš dalies yra svarbu šeimos narių išsilavinimas (59,2 %). Net 10 % respondentų nurodė, kad nesvarbu šeimos narių tarpusavio santykiai profesiniam apsisprendimui. Dauguma moksleivių nurodė, kad iš dalies svarbu šeimos narių tarpusavio santykiai, šeimos materialinė gerovė, šeimos narių išsilavinimas, šeimos narių darbo vertybės, šeimos narių pasirinkta profesija bei šeimos socialinė padėtis.

Galima teigti, kad šios šeimos aplinkybės įtakojančios moksleivių profesinį apsisprendimą daugiau ar mažiau yra moksleiviui svarbios, nes juo jų priklauso kokią profesiją pasirinks moksleivis, ar tėvų finansinė padėtis leis mokytis vieną ar kitą specialybę.

11 lentelė

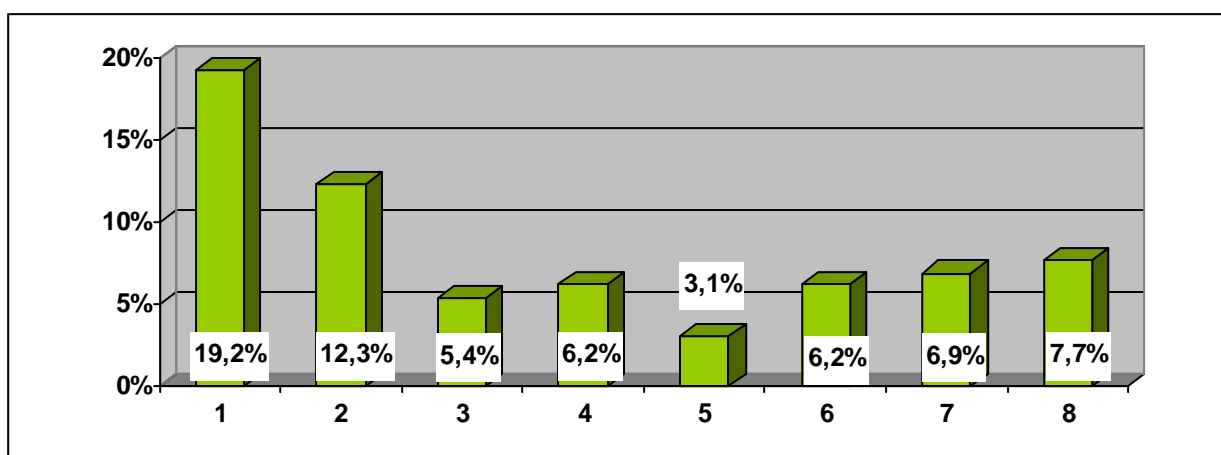
Tėvų požiūriu, šeimos aplinkybės įtakojančios moksleivio profesinį apsisprendimą (N = 80)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Šeimos narių tarpusavio santykiai</i>	56,2 (45)	30 (24)	11,2 (9)	2,5 (2)
<i>Šeimos materialinė gerovė</i>	28,8 (23)	62,5 (50)	6,2 (5)	2,5 (2)
<i>Šeimos narių išsilavinimas</i>	36,2 (29)	43,8 (35)	17,5 (14)	2,5 (2)
<i>Šeimos narių darbo vertybės</i>	31,2 (25)	56,2 (45)	10 (8)	2,5 (2)
<i>Šeimos narių pasirinkta profesija</i>	42,5 (34)	47,5 (38)	7,5 (6)	2,5 (2)
<i>Šeimos socialinė padėtis</i>	32,5 (26)	57,5 (46)	7,5 (6)	2,5 (2)
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų šeimos narių tarpusavio santykiai yra geresni, yra labiau linkę manyti, kad šeimos narių išsilavinimas yra jų kaip šeimos aplinkybė lemianti moksleivių profesinį apsisprendimą, ryšys esminis ($r_s=0,492$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie linkę manyti, jog jų šeimos materialinė gerovė yra geresnė, yra labiau linkę manyti, kad šeimos narių darbo vertybės yra jų kaip šeimos aplinkybė lemianti moksleivių profesinį apsisprendimą, ryšys esminis ($r_s=0,426$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų šeimos narių tarpusavio santykiai yra stipresni, yra labiau linkę manyti, kad šeimos narių pasirinkta profesija yra jų kaip šeimos aplinkybė lemianti moksleivių profesinį apsisprendimą, ryšys esminis ($r_s=0,414$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jų šeimos narių išsilavinimas yra geresnis, yra labiau linkę manyti, kad šeimos narių pasirinkta profesija yra jų kaip šeimos aplinkybė lemianti moksleivių profesinį apsisprendimą, ryšys esminis ($r_s=0,451$; $p \leq 0,01$).

Aurių R. Adamonienės, S. Daukilo, B. Krikščiūno ir kt. (2003) nuomone, kad auklėjimas šeimoje yra sudėtingas reiškinys. Jį veikia paveldimumas, vaikų ir tėvų sveikata, materialinės ir ekonominės šeimos galimybės, socialinė padėtis, gyvenimo būdas, tautinės tradicijos, šeimos gyvenamoji vieta ir santykiai su vaikais. Apžvelgus šio klausimo rezultatus galime teigti, kad tėvų nuomone šeimos aplinkybės įtakoja moksleivių profesinį apsisprendimą.

Moksleivių anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris padėjo atskleisti, kodėl moksleivių pasirinkta profesija bus panaši į tėvų ir kodėl nebus panaši. 41,5 % moksleivių nurodė, kad pasirinkta profesija bus panaši į tėvų, 51,6 % pasisako respondentų, kad bus nepanaši į tėvų ir 6,9 % moksleivių nežino ar pasirinkta profesija bus panaši į tėvų ar ne (žr. 4 pav.).

1-Tėvų profesija man labai patinka, 2-Mamos ir tėčio profesija yra pelninga, 3-Žinau, kokių įgūdžių reikia mamos ir tėčio profesijai, 4-Mama ar tėtis padėtų įsidarbinti jų darbovietėje, 5-Tėčio darbas yra įdomus ir atsakingas, 6-Mamos darbe yra reikalingas kūrybiškumas ir kruopštumas, 7-Todėl, kad mama ir tėtis turi aukštąjį išsilavinimą, 8-Mama ir tėtis nori, kad šią profesiją pasirinkčiau.

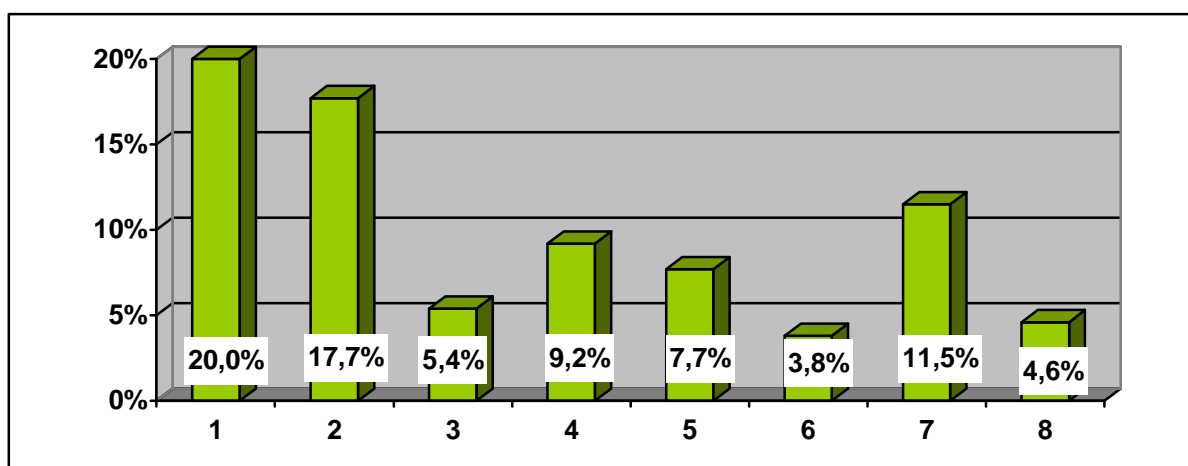
4 pav. Moksleivių nuomone, kodėl pasirinkta profesija bus panaši į tėvų (N = 130)

Daugumos moksleivių nuomone, kad tėvų profesija jiems labai patinka, todėl jų pasirinkta profesija bus panaši į tėvų. Tačiau vienas iš motyvų, kodėl pasirinkta profesija bus

panaši į tėvų, moksleiviai nurodė, kad mamos ir tėčio profesija yra pelninga. Tai gali lemti, kad vaikai girdi, kaip tėvai kalba apie profesijos pelningumą. Net 6,2 % tiriamųjų nurodė, kad tėvai padėtų įsidarbinti jų darbovietėje. Moksleivių (7,7 %) nuomone, kad tėvai yra suinteresuoti kad jie pasirinktų tokią profesiją, kurios nori tėvai. Tik 5,4 % moksleivių žino, kokių įgūdžių reikia mamos ir tėčio profesijai.

Apžvelgus šio klausimo rezultatus galime manyti, kad šie moksleiviai nori, kad jų būsima profesija būtų panaši į tėvų. Tai gali įtakoti tėvų asmeninis pavyzdys, tėvų pasakojimai apie savo profesiją, tėvų noras, kad vaikai pasirinktų jų profesijas arba įgyvendintų tėvų neišsipildžiusias svajones. Tačiau tai gali neigiamai atsiliiepti tolimesniam vaiko profesiniam apsisprendimui ir profesijos rinkimuisi, nes tėvai tokiu atveju neatsižvelgia į vaikų sugebėjimus ir norus.

Sekančiame klausime bus apžvelgti argumentai, kodėl moksleiviai nenori, kad jų pasirinkta profesija būtų panaši į tėvų (žr. 5 pav.).

1-Mamos ir tėčio darbas man patinka, 2-Tėvų profesija nėra pelninga, 3-Tėčio darbas yra pavojingas, 4-Todėl, kad mama praleidžia daug laiko darbe, 5-Pasirinkus tėčio profesiją negalėsiu daryti karjeros, 6-Mamos profesija yra nemadinga, 7-Neturiu reikiamų gebėjimų, kurių reikia mamos ir tėčio profesijai, 8-Mama ir tėtis sako, kad jų profesijos man netinka.

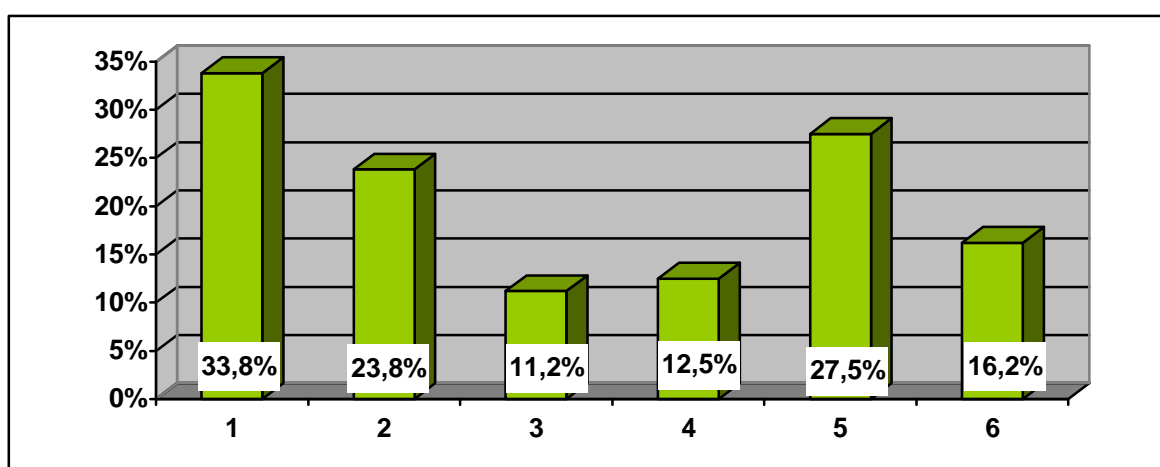
5 pav. Moksleivių nuomone, kodėl pasirinkta profesija nebus panaši į tėvų (N = 130)

Daugumos tiriamųjų nuomone, kad pasirinkta profesija nebus panaši į tėvų, nes mamos ir tėčio profesija vaikui nepatinka, kad tėvų profesija nėra pelninga ir kad neturi reikiamų gebėjimų, kurių reikia tėvų darbui. Tačiau moksleiviai nurodė, kad pasirinkta profesija nebus panaši į tėvų, nes tėčio darbas yra pavojingas (5,4 %), mamos profesija yra nemadinga (3,8 %) ir mama ir tėtis sako, kad jų profesija jiems netinka (4,6 %). Be to moksleivių nuomone, kad mama daug laiko praleidžia darbe (9,2 %) ir pasirinkus tėčio profesiją negalėsiu daryti karjeros (7,7 %). Tokių moksleivių nuomonės pasiskirstymą, kad pasirinkta profesija nebus panaši tėvų,

gali lemti netinkamas tėvų požiūris į savo darbą, o tai gali suklaidinti ir vaikų suvokimą dėl teisingo profesijos pasirinkimo.

Gauti tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad moksleiviai rinkdamiesi profesiją atsižvelgia į įvairius ypatumus, kaip pasirinkta profesija yra nemadinga, kad tėvai daug laiko praleidžia darbe, kad tėvų profesiją yra nepelninga. Tokį jų suvokimą gali įtakoti aplinka, kurioje jie gyvena bei žinios, kurių jie įgyja mokykloje.

Tėvų anketoje buvo pateiktas klausimas, kuriuo siekiama atskleisti ar tėvai dalinasi su vaikais patirtimi profesinio apsisprendimo klausimais. 45 % tėvų pažymėjo, kad pasidalina patirtimi su vaikais, o 53,8 % tėvų nurodė, kad nesidalina patirtimi su vaikais dėl profesinio apsisprendimo (žr. 6 pav.).

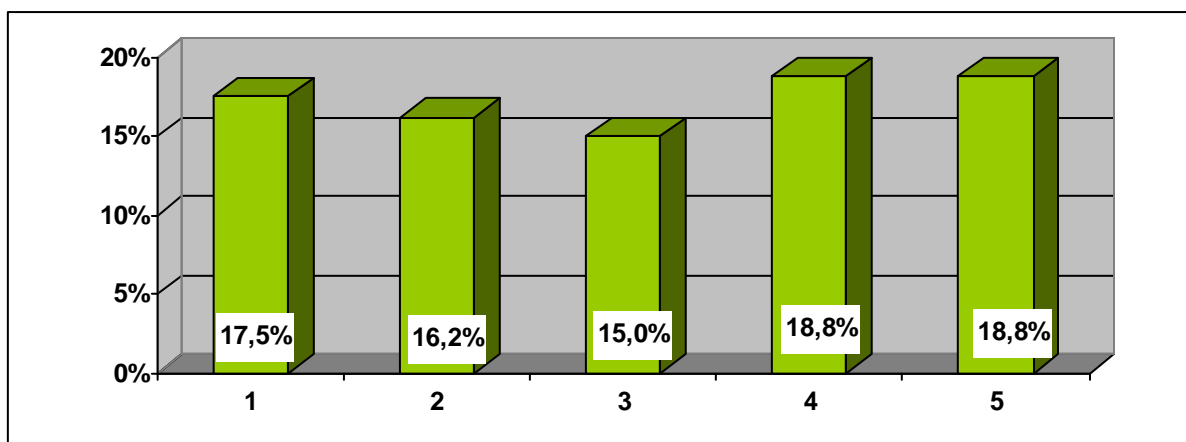
1-Tai padėtų apsaugoti nuo netinkamų profesijos pasirinkimų, 2-Tai padėtų suprasti, kaip reikia pasirinkti profesiją, 3-Tai padėtų suprasti, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė gyvenime, 4-Norisi, kad vaikas pasirinktų sau tinkamą profesiją, 5-Manau, kad šeima labiausiai turėtų padėti man apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, 6-Patirties pasidalinimas rodo vaikui, kad jo ateitimi yra rūpinamasi.

6 pav. Tėvų požiūris į patirties pasidalinimą (N = 80)

Tėvų manymu, kad jiems svarbiausia pasidalinti patirtimi, nes galėtų padėtų apsaugoti vaikus nuo netinkamo profesijos pasirinkimo ir šeima labiausiai turėtų padėti apsispręsti jaunuoliui dėl profesijos pasirinkimo. Tai rodo, kad tėvai yra suinteresuoti rūpintis savo vaiku ir padėti jam apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo. Tačiau 23,8 % tėvų linkę manyti, jog patirties pasidalinimas su vaiku padėtų suprasti, kaip reikia pasirinkti profesiją ir patirties pasidalinimas su vaiku rodo, kad yra rūpinamasi jo ateitimi, tai nurodė 16,2 % tėvų. Tačiau dalis tėvų mano, kad tai padėti suprasti vaikui, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė jo gyvenime bei tėvai nori, kad vaikas pasirinktų sau tinkamą profesiją.

Apibendrinus gautus tyrimus, galime manyti, kad tėvai yra suinteresuoti padėti vaikams teisingai pasirinkti profesiją, todėl jų nuomone yra svarbu pasidalinti savo patirtimi su vaikais.

Sekančiame paveiksle yra pateikiami duomenys, kurie atspindi tėvų nuomonę, kodėl jie nesidalina patirtimi profesijos pasirinkimo klausimais su vaikais (žr. 7 pav.)

1-Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo vaikai turi priimti patys, 2-Todėl, kad bijau suklaidinti vaiką dėl profesijos pasirinkimo, 3-Manau, kad mano patirtis nepadėtų vaikui dėl profesinio apsisprendimo, 4-Kai aš rinkausi profesiją man niekas apie savo patirtį nepasakojo, 5-Manau, kad vaikui apsispręsti turi padėti karjeros konsultantas.

7 pav. Tėvų požiūris į patirties nesidalinimą (N = 80)

Šio klausimo atsakymo rezultatai parodė, kad tėvai nėra linkę dalintis savo patirtimi su vaikais, nes daugumos tėvų nuomone, kad kai jie rinkosi profesiją jiems niekas nepasakojo apie patirtį ir jų nuomone, kad vaikui apsispręsti turi padėti karjeros konsultantas bei sprendimus dėl profesijos pasirinkimo vaikai turi priimti patys. Net (15,0 %) tėvų yra linkę manyti, kad jų patirtis nepadėtų vaikui apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo. Tačiau (16,2 %) tėvų manymu, kad jie savo patirtimi nesidalina su vaiku, nes bijo suklaidinti vaiką.

Išsiaiškinus tėvų nuomonę šiuo klausimu, galima manyti, kad tėvai nepakankamai turi žinių, kad padėtų vaikui apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo arba tėvams trūksta pasitikėjimo savimi, todėl bijo suklaidinti vaiką. Taigi profesinis apsisprendimas stipriai paveikia asmenybės gyvenimą, todėl jaunuolis, kuris renkasi profesiją, turi numatyti, kaip jo pasirinkimas atsilieps kitoms jo gyvenimo sritims (šeimai, laisvalaikiui, draugams), poreikiams, gyvenimo aplinkybėms (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kokios informacijos trūksta vaikams renkantis profesiją (žr. 12 lentelę).

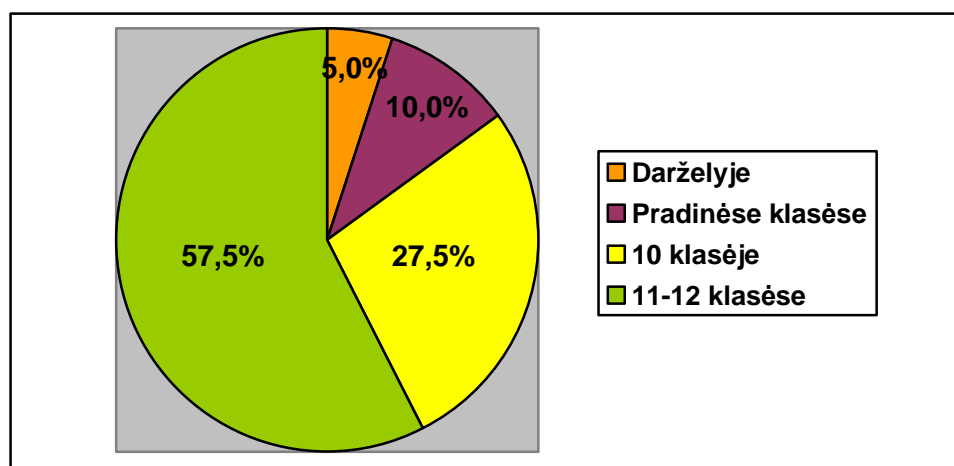
Tėvų nuomone, informacijos trūkumas renkantis profesiją (N = 80)

Teiginiai	Dažnai % (N)	Retai % (N)	Niekada % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Kokios asmens savybės reikalingos pasirinktai profesijai</i>	51,2 (41)	43,8 (35)	5 (4)	--
<i>Apie stojimo į mokymo institucijas tvarką</i>	35 (28)	57,5 (46)	7,5 (6)	--
<i>Apie profesijai keliamus reikalavimus</i>	45 (36)	48,8 (39)	6,2 (5)	--
<i>Apie darbo rinkos situaciją ir jos poreikius</i>	40 (32)	50 (40)	10 (8)	--
<i>Apie karjeros galimybes turint tam tikrą profesiją</i>	56,2 (45)	33,8 (27)	8,8 (7)	--
<i>Apie pasirinktos profesijos darbo užmokestį</i>	36,2 (29)	57,5 (46)	6,2 (5)	--
<i>Kita</i>	1,2 (1)	1,2 (1)	--	97,5 (78)

Tėvų nuomone, kad dažnai trūksta informacijos šiais klausimais: kokios asmens savybės reikalingos pasirinktai profesijai, apie profesijai keliamus reikalavimus ir apie karjeros galimybes turint tam tikrą profesiją. Tačiau dalis tėvų mano, kad retai trūksta informacijos apie stojimo į mokymo institucijas tvarką ir apie pasirinktos profesijos darbo užmokestį.

V. Indrašienės ir L. Grinytės (2007) atlikto tyrimo duomenys rodo, kad dažniausiai tėvų manymu, mokiniams trūksta informacijos apie darbo rinką ir jos poreikius, informacijos apie specialybės ir profesijos pasirinkimo procesą.

Tėvams buvo pateiktas klausimas, kuris atskleidė jų nuomonę, nuo kurio amžiaus tikslinga pradėti profesinį orientavimą ir konsultavimą (žr. 8 pav.).

8 pav. Tėvų nuomone nuo kurio amžiaus yra tikslinga pradėti profesinį orientavimą ir konsultavimą (N = 80)

Daugumos tėvų nuomone, kad profesinį orientavimą ir konsultavimą reikėtų pradėti 10, 11 ir 12 klasėse. Tik 5,0 % tėvų nurodo, kad tikslinga būtų pradėti darželyje.

V. Indrašienės ir L. Grinytės (2007) atlikto tyrimo duomenys parodo, kad daugumos tėvų nuomone, šias paslaugas reikėtų pradėti teikti mokiniams nuo 16m. Beveik 33 % tėvų mano, kad vaikų profesinis orientavimas tikslingas nuo 15m., o apie 20% tėvų galvoja, kad tokias paslaugas verta pradėti dar ankščiau iki 14m.

3.5. Moksleivių ir tėvų požiūris, kas svarbiausia renkantis profesiją, ar prieš pasirenkant profesiją reiktų pasidaruoti, bei kokie yra informacijos gavimo šaltiniai

Tyrimo metu buvo aiškinamasi moksleivių ir tėvų nuomonė, kas yra svarbiausia renkantis būsimą profesiją (žr. 13 ir 14 lentelę).

13 lentelė

Moksleivių nuomonė, kas yra svarbiausia renkantis profesiją (N =130)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai</i>	42,3 (55)	56,2 (73)	1,5 (2)	--
<i>Galimybė kilti "karjeros laiptais"</i>	35,4 (46)	55,4 (72)	9,2 (12)	--
<i>Būsimo atlyginimo dydis</i>	28,5 (37)	60,8 (79)	10 (13)	0,8 (1)
<i>Profesijos prestižas</i>	37,7 (49)	47,7 (62)	13,1 (17)	1,5 (2)
<i>Geros darbo sąlygos</i>	34,6 (45)	57,9 (74)	7,7 (10)	0,8 (1)
<i>Pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes)</i>	41,5 (54)	46,2 (60)	12,3 (16)	--
<i>Darbas iš pašaukimo</i>	30 (39)	59,2 (77)	10,8 (14)	--
<i>Greičiau būti savarankiškam</i>	38,5 (50)	49,6 (64)	11,5 (15)	0,8 (1)
<i>Noras būti finansiškai nepriklausomam nuo tėvų</i>	44,6 (58)	50,8 (66)	3,1 (4)	1,5 (2)
<i>Kita</i>	1,5 (2)	0,8 (1)	0,8 (1)	98,5 (128)

Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jiems renkantis būsimą profesiją yra svarbiau galimybė kilti „karjeros laiptais“, yra labiau linkę manyti, kad profesijos prestižas yra jiems svarbiausia renkantis būsimą profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,470$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę manyti, jog jiems renkantis būsimą profesiją yra svarbiau profesijos prestižas, yra labiau linkę manyti, kad pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes) yra jiems svarbiausia renkantis būsimą profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,401$; $p \leq 0,01$). Moksleiviai, kurie yra linkę

manyti, jog jiems renkantis būsima profesija yra svarbiau profesijos prestižas, yra labiau linkę manyti, kad noras būti finansiškai nepriklausam nuo tėvų yra svarbiausia renkantis būsima profesija, ryšys tarp požymių silpnas ($r_s=0,358$; $p \leq 0,01$).

Apžvelgus šio tyrimo rezultatus galime teigti, kad mokiniams iš dalies svarbu būsimo atlyginimo dydis, žinoti kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai, noras būti finansiškai nepriklausam nuo tėvų ir kt. A. Railienės (2007) tyrimo rezultatai rodo, kad moksleiviams renkantis profesiją svarbiausia pažinti save, žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos renkantis vieną ar kitą profesiją bei kokios įsidarbinimo galimybės pagal specialybę.

14 lentelė

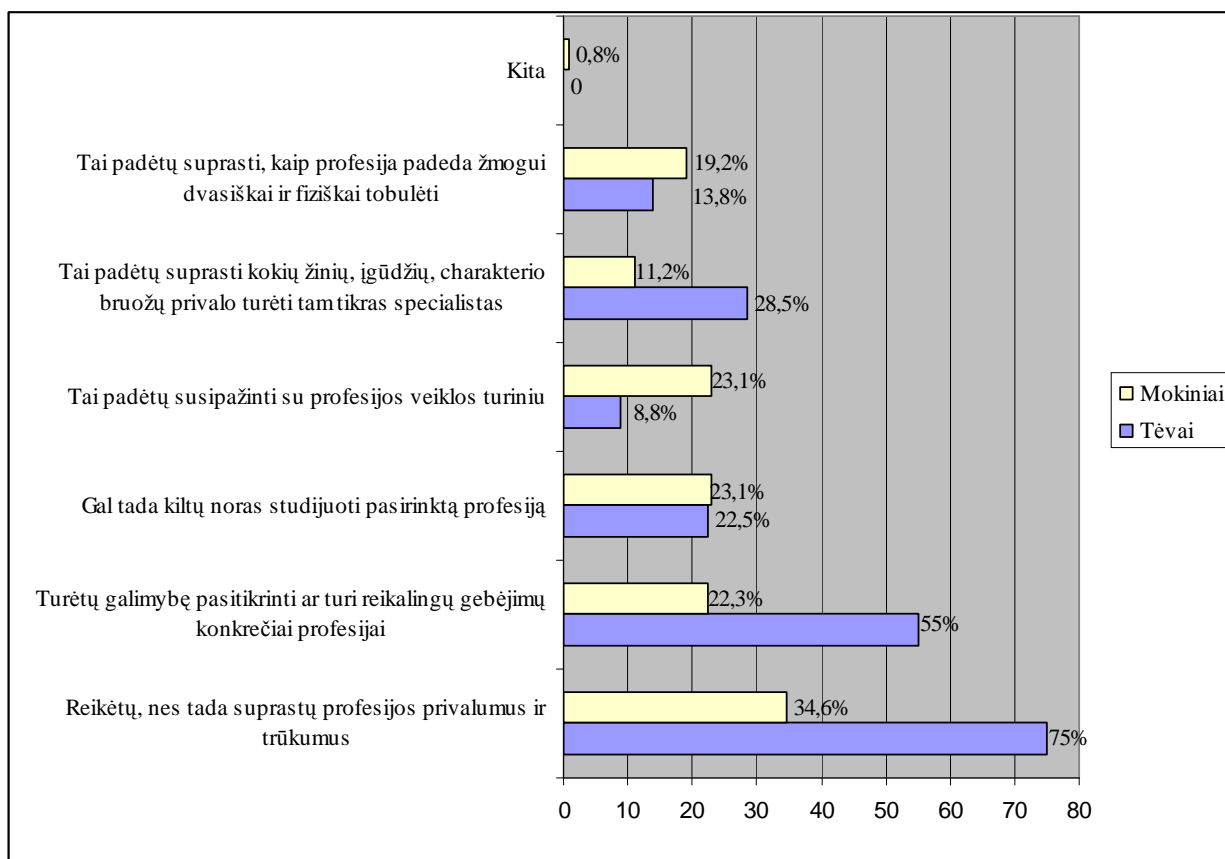
Tėvų nuomone, kas jiems buvo svarbiausia renkantis profesiją (N = 80)

Teiginiai	Svarbu % (N)	Iš dalies svarbu% (N)	Nesvarbu % (N)	Į klausimą neatsakė % (N)
<i>Pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes)</i>	61,2 (49)	33,8 (27)	5 (4)	--
<i>Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai</i>	33,8 (27)	62,5 (50)	3,8 (3)	--
<i>Profesijos populiarumas</i>	60 (48)	35 (28)	5 (4)	--
<i>Karjeros galimybės</i>	36,2 (29)	61,2 (49)	2,5 (2)	--
<i>Būsimo atlyginimo dydis</i>	57,5 (46)	38,8 (31)	3,8 (3)	--
<i>Geros darbo sąlygos</i>	46,2 (37)	46,2 (37)	6,2 (5)	1,2 (1)
<i>Darbas iš pašaukimo</i>	48,8 (39)	43,8 (35)	7,5 (6)	--
<i>Greičiau tapti savarankiškam</i>	38,8 (31)	52,5 (42)	8,8 (7)	--
<i>Noras būti finansiškai nepriklausomam</i>	56,2 (45)	38,8 (31)	5 (4)	--
<i>Kita</i>	--	--	--	100 (80)

Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jiems renkantis profesiją svarbiau yra pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes), yra labiau linkę manyti, kad žinojimas, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai buvo jiems svarbiausia renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,477$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jiems renkantis profesiją svarbiau profesijos populiarumas, yra labiau linkę manyti, kad būsimo atlyginimo dydis buvo jiems svarbiausia renkantis būsima profesija, ryšys esminis ($r_s=0,414$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti, jog jiems svarbiau žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai, yra labiau linkę manyti, kad greičiau tapti savarankiškiems buvo svarbiausia renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,408$; $p \leq 0,01$). Tėvai, kurie yra linkę manyti,

jog jiems renkantis profesiją svarbiau geros darbo sąlygos, yra labiau linkę manyti, kad greičiau tapti savarankiškiems buvo jiems svarbiausia renkantis profesiją, ryšys esminis ($r_s=0,456$; $p \leq 0,01$).

Išsiaiškinus respondentų nuomonę, kas svarbiausia jiems renkantis profesiją, toliau buvo analizuojama ar reikėtų moksleiviams prieš pasirenkant profesiją padirbėti (žr.9 pav.).

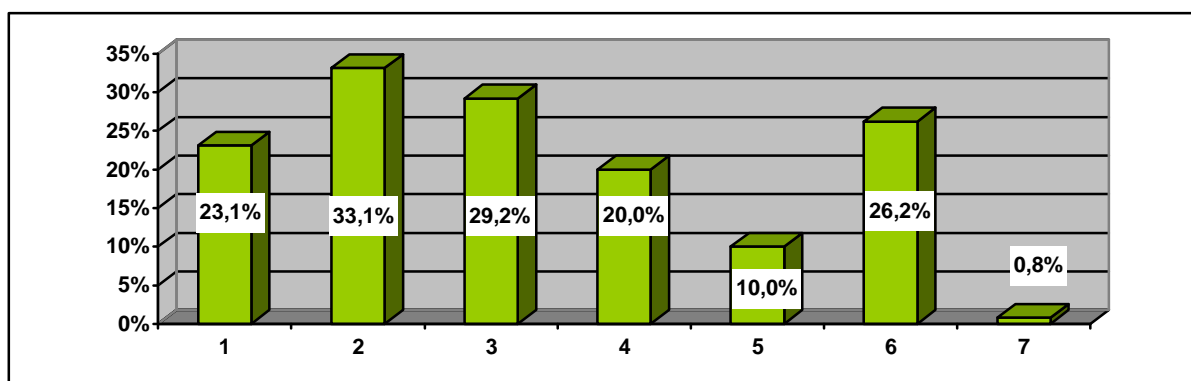

9 pav. Tiriamųjų požiūris, kodėl prieš pasirenkant profesiją reikia padirbti (N = 210)

Daugumos moksleivių nuomone, kad reikėtų padirbti prieš pasirenkant profesiją, nes tada jie pamatytų profesijos privalumus ir trūkumus. O tėvų nuomone, kad pasidaruoti reikėtų, nes tai padėtų pamatyti profesijos privalumus ir trūkumus ir turėtų vaikai galimybę patikrinti, ar turi tam tikrų sugebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai. Net (28,5 %) moksleivių nurodė, kad tai padėtų suprasti kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėti tam tikras specialistas. Moksleivių nuomone, kad padirbėjus gal kiltų noras siekti studijuoti šią profesiją ir tai padėtų susipažinti su profesijos veiklos turiniu, taip pat yra linkę manyti ir tėvai. Tėvai mano (13,8 %), kad tai padėtų vaikui suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galime manyti, kad tėvai ir vaikai yra suinteresuoti išbandyti savo jėgas kokiame nors darbe, nes tai padėtų apsisprendžiant dėl profesijos pasirinkimo. Naudingos patirties galėtų suteikti paauglių ir jaunuolių įdarbinimas ne visą darbo dieną ar per vasaros atostogas (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Buvo aiškunami informacijos šaltiniai apie profesijas (žr. 10 pav.).

1-Iš lankstinukų, 2-Iš televizijos, 3-Iš interneto svetainių, 4-Iš knygų, laikraščių, 5-Žiūrėdamas vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu, 6-Iš Aikos internetinės svetainės, 7-Kita.

10 pav. Informacijos šaltiniai apie profesijas (N = 130)

Siekiant išsiaiškinti iš kur mokiniai sužino informacijos apie norimą studijuoti profesiją buvo pateiktas klausimas. Moksleiviai nurodė, kad daugiausia informacijos apie profesijas sužino iš televizijos ir interneto svetainių. Tai galime teigti, kad televizija ir internetinės svetainės yra pagrindinis informacijos šaltinis apie profesijas. Tai leidžia manyti, kad moksleiviai daug laiko praleidžia prie televizoriaus bei kompiuterio. Žiūrint įvairias televizijos laidas ar filmus, moksleiviai gali susipažinti su tam tikrais profesijų atstovais, pamatyti profesijų privalumus ir trūkumus, tai gal padėtų įvertinti savo sugebėjimus kuriai nors profesijai. Net 10% tiriamųjų nurodė, kad mažai žiūri vaizdo medžiagos, kuri būtų susijusi su profesiniu informavimu ir konsultavimu. Knygos, lankstinukai, laikraščiai nėra populiariausi ir labiausiai skaitomi moksleivių tarpe.

Autoriai V. Indrašienė, V. Rimkevičienė, M. Gaigalienė ir kt. (2006) tyrimo ataskaitoje rašo, kad vyresnieji paaugliai informacijos apie pasirinktą profesiją gauna iš įvairių lankstinukų, bukletų, internetinių svetainių, televizijos, radijo. Nuoroda „AIKOS“ dauguma respondentų nesinaudoja.

Tačiau jaunuoliai turėtų būti skatinami ieškoti informacijos apie profesijas, naudodamiesi visais galimais būdais; analizuoti spausdintą medžiagą (katalogus, žurnalus, knygas ir kt.), ieškoti informacijos internete, žaisti vaidmeninius žaidimus ir aptarti jų rezultatus, analizuoti problemines profesines situacijas, organizuoti profesijų klubus, ekskursijas, stebėti įvairių profesijų darbuotojų veiklą, peržiūrėti vaizdo medžiagą, naudotis kompiuterių programomis, skirtomis profesiniam informavimui ir konsultavimui (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001).

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo atskleista, kad sėkmingas profesinis apsisprendimas dažnai būna nulemtas individo patirties ankstyvoje vaikystėje, todėl šeimos įtaka jaunuolių profesiniam apsisprendimui yra labai reikšminga. Kaip rodo ne vienas tyrimas, kad šeimos charakteristika ir sąveika šeimoje daro tiesioginį poveikį moksleivių pasiekimams mokykloje, jų vertybinėms orientacijoms bei stiprina motyvaciją siekti karjeros.
2. Tyrimo rezultatai parodė, kad didelę įtaką jaunuolių profesiniam apsisprendimui daro tėvai ir draugai. Buvo išsiaiškinta, kad profesiniam apsisprendimui daro įtaką šeimos materialinė ir socialinė padėtis bei šeimos narių tarpusavio santykiai ir šeimos narių pasirinkta profesija.
3. Buvo nustatyta, kad tėvai dažniausiai pasakoja savo patirtį, kaip jie rinkosi profesiją. Renkantis profesiją tėvai atsižvelgia į vaiko sugebėjimus, polinkius. Taip pat tėvai nori, kad vaikas savarankiškai apsispręstų dėl profesijos pasirinkimo. Buvo išsiaiškinta, kad renkantis profesiją akcentuojama jaunuoliams, kad svarbiausia yra įgyti aukštąjį išsilavinimą ir kad pasirinktos studijos būtų arčiau namų.
4. Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad svarbiausia renkantis profesiją yra noras būti finansiškai nepriklausam nuo tėvų, žinoti, kokie sugebėjimai ir asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai bei profesijos prestižas.
5. Tyrimo metu paaiškėjo, kad daugumos tėvų nuomone profesinį orientavimą ir konsultavimą tikslinga būtų pradėti nuo 11 ir 12 klasės. Buvo išsiaiškinta, kad daugumos jaunuolių nuomone jų pasirinkta profesija nebus panaši į tėvų. Jaunuolių nuomone, kad šeima labiausiai turėtų padėti apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo.

REKOMENDACIJOS

Tėvams:

- Bendradarbiauti su klasės auklėtoja, PIT konsultantais profesinio informavimo ir konsultavimo klausimais;
- Bendradarbiauti su įstaigomis, centrais teikiančiais profesinio informavimo, konsultavimo bei orientavimo paslaugas;
- Sudaryti jaunuoliams sąlygas išbandyti savo gebėjimus praktinėje veikloje;

- Išsiaiškinti jaunuolio planus karjeros atžvilgiu;
- Nesureikšminti ir nenuvertinti profesijų, nes tai įtakoja jaunuolių profesinį apsisprendimą;
- Neskirstyti profesijas į „pelningas“ ir „nepelningas“, nes tada jaunuolis ims profesijas vertinti pagal atlyginimo dydį;
- Aptarti su jaunuoliais profesijos įgijimo būdus, studijų sistemą, trukmę, kainą, karjeros galimybes, darbo rinkoje paklausias specialybes ir t.t.;
- Atsižvelgti į jaunuolio profesinį pašaukimą;
- Neversti vaikų rinktis savo profesijos.

Jaunuoliams:

- Renkantis profesiją atsižvelgti į savo interesus, vertybes, polinkius;
- Išsiaiškinti savo sugebėjimus (intelektu, techniniai, bendravimo, meninius, fizinius), kurie gali įtakoti profesinį apsisprendimą;
- Nesirinkti profesijos atsitiktinai, vadovaujantis draugų ar kitų asmenų pavyzdžiu;
- Profesinio apsisprendimo klausimais pagalbos kreiptis į šeimos narius, klasės auklėtoją, PIT konsultantus.

Bendrojo lavinimo mokyklai:

- Organizuoti specialistų konsultacijas profesinio orientavimo, informavimo ir konsultavimo klausimais mokiniams ir jų tėvams.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Augienė D. (2009). Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., ir kt. (2001). Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro Ofsetas.
3. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., ir kt. (2003). Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika. Utena: Indra.
4. Arnold J. (1997). Managing Careers into the 21 st Century. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
5. Augustinienė A., Čiučiulkienė N., Čiužas R., Šiaučiukėnienė L. (2006). Mokinių gebėjimų priimti karjeros sprendimus ugdymo dalyviai kaip besimokanti bendruomenė. [Žiūrėta 2010-01-30]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/search?hl=lt&source=hp&q=mokiniu+gebejimu+priimti+karjeros+sprendimus&meta=&aq=f&oq=>
6. Albrechtas J. (2005). Asmenybė ir karjera. Vilnius: Naujoji matrica.
7. Baranauskienė I., Alijošius E., Gecevičiūtė D., Lukošūnienė D., Mačiūnienė A., ir kt. (2006). Profesijos vadovas. ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas/ Euroguidance – Lietuva.
8. Bajoriūnas Z. (1997). Šeimos edukologija. Vilnius: Jošara.
9. Beresnevičienė D. (1990). Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje. Vilnius: PMTI.
10. Beresnevičienė D. (1996). Psichologija studentui: vadovėlis. Kaunas: Technologija.
11. Beresnevičienė D. (2003). Jauno suaugusiojo psichologija. Vilnius: Presvika.
12. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
13. Bitinas B. (2004). Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius: Kronta.
14. Bitinas B. (1961). Kaip padėti vaikams išsirinkti profesiją. Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
15. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimo metodologija. Vilnius: Jošara.
16. Charles C.M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma litera.
17. Černeckienė J. (2007). Socialinė pedagogika. Marijampolė: Marijampolės leidybos centras.

18. Danilevičius E. (2008). Karjeros projektavimas ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. [Žiūrėta 2009-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/search?hl=lt&source=hp&q=karjeros+projektavimo+ir+karjeros+planavimo+ugdymo+edukologines+prielaidos&meta=&aq=f&oq=>
19. Damkauskienė A. (2009). Karjeros planavimas prasideda jau mokykloje. [Žiūrėta 2009-12-05]. Prieiga per internetą: http://www.e-library.lt/resursai/Konferencijos/KSMK_0907/Pranesimai/aliona_damkauskiene.pdf
20. Furst M. (2000). Psichologija. Vilnius: Lumen leidykla.
21. Galkytė H. (1977). Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes, renkantis profesiją, ugdymas. Vilnius: PMTI.
22. Gučas A. (1999). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas: Šviesa. P. 219
23. Gudelis S. (1983). Mokinių profesinio orientavimo psichologiniai klausimai. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo mokslo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcijos tarnyba.
24. Herr E. L. Cramer C. H. (1984). Career Guidance and Counseling Through the Life Span. Little, Brown and Company. Boston, Toronto.
25. Indrašienė V., Grinytė L. (2007). Tėvų požiūris į profesinį orientavimą bendrojo lavinimo mokykloje. [Žiūrėta 2009-09-15]. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/87/119-125.pdf>
26. Indrašienė V., Rimkevičienė V., Gaigalienė M. ir kt. (2006). Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose. Tyrimo ataskaita. [Žiūrėta 2009-12-29]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/search?hl=lt&source=hp&q=mokiniu+profesinis+informavimas%2C+konsultavimas%2C+orientavimas+bendrojo+lavinimo+mokyklose&meta=&aq=f&oq=>
27. Jakavičius V. (1998). Žmogaus ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
28. Jakavičius V., Juška A. (1996). Mokyklos pedagogika. Kaunas: Šviesa.
29. Jovaiša L. (1978). Profesinio orientavimo pedagogika. Kaunas: Šviesa.
30. Jovaiša L. (1981). Asmenybė ir profesija. Kaunas: Šviesa.
31. Jovaiša L. (1997). Edukologijos pradžios pradmenys. Kaunas: Technologija.
32. Jovaiša L. (1999). Profesinio konsultavimo psichologija. Vilnius: Agora.
33. Jovaiša L. (1995). Hodegetika. Auklėjimo mokslas. Vilnius: Agora.
34. Jovaiša L. (2003). Hodegetika. Vilnius: Agora.
35. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
36. Jovaiša L., Vaitkevičius J. (1987). Pedagogikos pagrindai. Kaunas: Šviesa.

37. Karjeros konsultavimas tarpkultūrinėje Europos erdvėje (2005). Labukaitė J. Augustienė A. Vaikų globos namų auklėtinių ugdymas karjerai: Klaipėda.
38. Kregždė S. (1988). Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai. Kaunas: Šviesa.
39. Kučinskienė D. (2003). Ugdymo karjerai metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
40. Laužackas R. (2005). Profesinio rengimo metodologija. Kaunas: VDU leidykla
41. Leliūgienė I. (2002). Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas: Technologija.
42. Lemme B.H. (2003). Suaugusiojo raida. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
43. Litvinienė J. (2002). Šeima – vaiko ugdymo institucija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
44. Martišauskienė M. (2008). Šviesos pedagogikos kontūrai: dvasingumo ugdymo pamatai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
45. Miškinis K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
46. Paulavičius K. B. (2002). Darbo rinka. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
47. Pukelis K., Garnienė D. (2003). Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos (7), p. 24-35.
48. Pukelis K., Garnienė D. (2004). Lietuvos karjeros konsultavimo sistema. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos (8), p. 93.
49. Rajeckas J. (2004). Pedagogikos pagrindai. Vilnius: Paramos spaustuvė.
50. Reingardienė J., Zdanavičius A. (2003). Moksleivių vertybinės orientacijos ir pasirengimas karjerai. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos (7), p. 105.
51. Railienė A. (2007). Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje. [Žiūrėta 2009-04-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/88/rail50-56.pdf>
52. Stanišauskienė V. (2008). Ugdymas karjerai mokykloje: kaip padėti moksleiviui įgyti šiuolaikinę karjeros kompetenciją? [Žiūrėta 2009 – 08 – 05]. Prieiga per internetą: <http://korys.emokykla.lt>
53. Stanišauskienė V. (2004). Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai. Kaunas: Technologija.
54. Sokolova A. (2004). Apie tėvų vaidmenį pasirenkant profesiją. Žiūrėta [2009-09-18]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2004-06-09-aleksandra-sokolova-apie-tevu-vaidmeni-pasirenkant-profesija/15169>

55. Uzdila J. (1993). Dorovinis asmenybės ugdymas šeimoje. Vilnius: ACADEMIA.
56. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius: Egalda.
57. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Margi raštai.

PRIEDAI

ANKETA

Mielas moksleivi! Profesijos pasirinkimas atsakingas žingsnis Tavo gyvenime. Tad reikia gerai pasvarstyti, pasitarti su tėvais, mokytojais, profesijos vadovais kokia profesija Tau tiktų. Todėl prašau atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Tavo atsakymai padės atskleisti, kas yra svarbiausia renkantis būsimą profesiją, kokia yra šeimos įtaka renkantis būsimą profesiją bei kas lemia profesijos pasirinkimą. Anketa anonimiška. Atsakymus žymėk - ✓.

1. Tavo manymu, kas yra karjera? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Galimybė kilti „karjeros laiptais“;*
- Galimybė tobulėti, kurti savo profesinėje veikloje;*
- Geras darbo užmokestis priklausantis nuo profesinio tobulėjimo;*
- Galimybė stažuotis užsienyje;*
- Darbas iš pašaukimo;*
- Gebėjimas įgytas žinias taikyti profesinėje veikloje;*
- Gebėjimas derinti šeimą ir karjerą;*
- Stengtis tobulėti atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius;*
- Kita.....*

2. Iš kur sužinai informacijos apie norimą studijuoti profesiją? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Iš lankstinukų;*
- Iš televizijos;*
- Iš internetinių svetainių;*
- Iš knygų, laikraščių;*
- Žiūrėdamas vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu;*
- Iš Aikos internetinės svetainės;*
- Kita .....*

3. Kokios yra Tavo darbo vertybės?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Dirbant sulaukti sėkmės</i>			
<i>Darbe būti pripažintam ir įvertintam</i>			
<i>Gebėjimas spręsti iškilusias problemas</i>			

<i>Būti atsakingam už tai ką darai</i>			
<i>Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą</i>			
<i>Geras darbo užmokestis</i>			
<i>Galimybė atskleisti savo kompetencijas</i>			
<i>Būti pareigingam darbe</i>			
<i>Pasitikėjimas savimi ir savo kolegomis</i>			
<i>Būti sąžiningam sau ir kitiems</i>			
<i>Būti komunikabiliam ir taktiškam</i>			
<i>Kita</i>			

4. Kaip manai, kas yra svarbiausia renkantis būsimą profesiją?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai</i>			
<i>Galimybė kilti „karjeros laiptais“</i>			
<i>Būsimo atlyginimo dydis</i>			
<i>Profesijos prestižas</i>			
<i>Geros darbo sąlygos</i>			
<i>Pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes)</i>			
<i>Darbas iš pašaukimo</i>			
<i>Greičiau būti savarankiškam</i>			
<i>Noras būti finansiškai nepriklausomam nuo tėvų</i>			
<i>Kita</i>			

5. Kokie asmenys, Tau turi įtakos apsisprendžiant dėl profesijos pasirinkimo?

Teiginiai	Didelę įtaką	Mažą įtaką	Nedaro įtakos
<i>Tėvai</i>			
<i>Draugai</i>			
<i>Brolis</i>			
<i>Sesuo</i>			
<i>Socialinis pedagogas</i>			
<i>Klasės auklėtojas</i>			
<i>Karjeros konsultantas</i>			
<i>Kita</i>			

6. Kaip Tau, šeimos nariai padeda pasirinkti būsimą profesiją?

Teiginiai	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Tėvai pasakoja, kaip jie rinkosi profesiją</i>			
<i>Brolis, sesuo pasakojo, kaip jie rinkosi profesiją</i>			
<i>Tėvai pataria rinktis profesiją pagal savo sugebėjimus</i>			
<i>Su tėvais žiūrite vaizdo medžiagą susijusią</i>			

<i>su profesiniu informavimu ir konsultavimu</i>			
<i>Kartu su tėvais ieškome informacijos Aikos internetiniame puslapyje</i>			
<i>Tėvai papasakoja apie profesijos veiklos turinį</i>			
<i>Tėvai bendrauja su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais</i>			
<i>Tėvai domisi, kokios yra paklausios profesijos darbo rinkoje</i>			
<i>Tėvai nori, kad dėl profesijos pasirinkimo apsispręščiau savarankiškai</i>			
<i>Kita</i>			

7. Ar su tėvais vyksti aplankyti kolegijų, universitetų, darbo biržos, įvairių darbo įstaigų, karjeros centro, kurios padėtų Tau apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Su tėvais lankiausi kolegijoje;*
- Su tėvais lankiausi universitete;*
- Su tėvais lankiausi darbo biržoje;*
- Su tėvais lankiausi įvairiose darbo įstaigose;*
- Su tėvais lankiausi karjeros centre;*
- Su tėvais niekur nevykstu;*
- Esu savarankiškas ir pats galiu apsilankyti išvardintose įstaigose;*
- Kita.....*

8. Kaip manai, ar Tau svarbu, jei tėvai pasidalintų savo patirtimi dėl profesijos pasirinkimo? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Tai padėtų apsisaugoti nuo netinkamo profesijos pasirinkimo;*
- Tai padėtų suprasti, kaip reikia pasirinkti profesiją, į ką reikėtų atkreipti dėmesį;*
- Tai padėtų suprasti, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė gyvenime;*
- Manau, kad šeima labiausiai turėtų padėti man apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo;*
- Patirties pasidalinimas, rodo, kad manimi yra rūpinamasi;*
- Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo turiu priimti pats;*
- Manau, kad tėvai dėl tam tikrų dalykų nežinojimo gali suklaidinti dėl profesijos pasirinkimo;*
- Manau, kad tėvų patirtis neturi įtakos mano profesiniam apsisprendimui;*
- Manau, kad man apsispręsti turi padėti karjeros konsultantas;*
- Kita.....*

9. Ką tėvai akcentuoja renkantis profesiją?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Svarbiausia įgyti aukštąjį išsilavinimą</i>			
<i>Kad pasirinkta profesija būtų pelninga</i>			
<i>Kad būtų galimybė kilti „karjeros laiptais“</i>			
<i>Kad būtų galimybė tęsti studijas užsienyje</i>			
<i>Rinktis tokią specialybę į kurią lengviau įstoti</i>			
<i>Kad rinkčiausi tokią pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai</i>			
<i>Rinktis tokią specialybę pagal kurią būtų lengviau susirasti darbą</i>			
<i>Rinktis tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis</i>			
<i>Rinktis studijas, kurios būtų nebrangios</i>			
<i>Pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų, kad nereiktų išvažiuoti</i>			
<i>Kita</i>			

10. Ar Tu norėtum įgyti profesiją, kuri būtų panaši į Tavo tėvų? (Jei pažymėjai atsakymą „taip“, tada atsakai į 11 klausimą, o jei pažymėjai „ne“, tada atsakai tik į 12 klausimą).

- Taip;*
- Nežinau;*
- Ne.*

11. Kodėl Tavo būsima profesija bus panaši į tėvų? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Tėvų profesija man labai patinka;*
- Mamos ir tėčio profesija yra pelninga;*
- Žinau, kokių įgūdžių reikia mamos ir tėčio profesijai;*
- Mama ar tėtis padėtų įsidarbinti jų darbovietėje;*
- Tėčio darbas yra įdomus ir atsakingas;*
- Mamos darbe yra reikalingas kūrybiškumas ir kruopštumas;*
- Todėl, kad mama ir tėtis turi aukštąjį išsilavinimą;*
- Mama ir tėtis nori, kad šią profesiją pasirinkčiau;*
- Kita.....*

12. Kodėl Tavo būsima profesija nebus panaši į tėvų? Pažymėk Tau tinkančius atsakymus:

- Mamos ir tėčio darbas man nepatinka;*
- Tėvų profesija nėra pelninga;*
- Tėčio darbas yra labai pavojingas;*
- Todėl, kad mama daug laiko praleidžia darbe;*
- Pasirinkus tėčio profesiją, negalėsiu daryti karjeros;*
- Mamos profesija yra nemadinga;*
- Neturiu reikalingų gebėjimų, kurių reikia mamos ir tėčio profesijai;*
- Mama ir tėtis sako, kad jų profesijos man netinka;*
- Kita.....*

13. Kokios šeimos aplinkybės turi įtakos Tavo profesiniam apsisprendimui?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Šeimos narių tarpusavio santykiai</i>			
<i>Šeimos materialinė gerovė</i>			
<i>Šeimos narių išsilavinimas</i>			
<i>Šeimos narių darbo vertybės</i>			
<i>Šeimos narių pasirinkta profesija</i>			
<i>Šeimos socialinė padėtis</i>			
<i>Kita</i>			

14. Kaip manai, ar Tau reikia prieš pasirenkant profesiją, išbandyti savo jėgas kokiame nors darbe? Pažymėkite Tau tinkančius atsakymus:

- Reikėtų, nes tada pamatyčiau profesijos privalumus ir trūkumus;*
- Turėčiau galimybę pasitikrinti ar turiu tam tikrų gebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai;*
- Gal tada kiltų noras siekti studijuoti šią profesiją;*
- Tai padėtų susipažinti su profesijos veiklos turiniu;*
- Tai padėtų suprasti kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėtinam tikras specialistas;*
- Tai padėtų suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti;*
- Kita.....*

15. Koks Tavo tėvų išsilavinimas?

- Vidurinis;*
- Profesinis;*

Aukštasis;

Kita.....

16. Tavo lytis?

Moteris;

Vyras.

Ačiū už atsakymus!

ANKETA

Mieli tėveliai! Profesijos pasirinkimas atsakingas žingsnis Jūsų vaiko gyvenime. Tad reikia gerai pasvarstyti, pasitarti su mokytojais, profesijos vadovais kokia profesija tiktų Jūsų vaikui. Todėl prašau atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Jūsų atsakymai padės atskleisti, kas yra svarbiausia renkantis būsimą profesiją, kokia yra šeimos įtaka renkantis profesiją bei kas lemia profesijos pasirinkimą. Anketa anonimiška. Atsakymus žymėkite - ✓.

1. Jūsų manymu, kas yra karjera? Pažymėkite Jums tinkančius atsakymus:

- Galimybė kilti „karjeros laiptais“;
- Galimybė tobulėti, kurti savo profesinėje veikloje;
- Geras darbo užmokestis priklausantis nuo profesinio tobulėjimo;
- Galimybė stažuotis užsienyje;
- Darbas iš pašaukimo;
- Gebėjimas įgytas žinias taikyti profesinėje veikloje;
- Gebėjimas derinti šeimą ir darbą;
- Stengtis tobulėti atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius;
- Kita.....

2. Kokios yra Jūsų darbo vertybės?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Dirbant sulaukti sėkmės</i>			
<i>Darbe būti pripažintam ir įvertintam</i>			
<i>Gebėjimas spręsti iškilusias problemas</i>			
<i>Būti atsakingam už tai ką darai</i>			
<i>Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą</i>			
<i>Geras darbo užmokestis</i>			
<i>Galimybė atskleisti savo kompetencijas</i>			
<i>Būti pareigam darbe</i>			
<i>Pasitikėjimas savimi ir savo kolegomis</i>			
<i>Būti sąžiningam sau ir kitiems</i>			
<i>Būti komunikabiliam ir taktiškam</i>			
<i>Kita</i>			

3. Kas Jūsų nuomone, svarbiausia, kad žmogus būtų patenkintas savo darbu?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Geros darbo sąlygos</i>			
<i>Galimybė kilti „karjeros laiptais“</i>			
<i>Galimybė tobulintis, kurti</i>			
<i>Gerai santykiai su vadovais</i>			
<i>Gerai santykiai su bendradarbiais</i>			
<i>Turėti prestižinę profesiją</i>			
<i>Gerai apmokamas darbas</i>			
<i>Kita</i>			

4. Kas Jums buvo svarbiausia renkantis savo profesiją?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Pažinti save (savo gabumus, interesus, vertybes)</i>			
<i>Žinoti, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos pasirinktai profesijai</i>			
<i>Profesijos populiarumas</i>			
<i>Karjeros galimybės</i>			
<i>Būsimo atlyginimo dydis</i>			
<i>Geros darbo sąlygos</i>			
<i>Darbas iš pašaukimo</i>			
<i>Greičiau tapti savarankiškam</i>			
<i>Noras būti finansiškai nepriklausomam</i>			
<i>Kita</i>			

5. Kaip Jūs padedate savo vaikui apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo?

Teiginiai	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Pasakojate kaip Jūs rinkotės profesiją</i>			
<i>Ieškote informacijos Aikos internetiniame puslapyje</i>			
<i>Bendraujate su klasės auklėtoja profesinio informavimo klausimais</i>			
<i>Patariat rinktis tai kas jam patinka</i>			
<i>Jūs domitės, kokios yra populiarios profesijos šiuolaikinėje darbo rinkoje</i>			
<i>Patariat vaikui rinktis profesiją pagal savo sugebėjimus</i>			
<i>Pasakojate apie profesijos veiklos turinį</i>			
<i>Stengiatės objektyviai vertinti vaiko gabumus ir polinkius pasirinktai profesijai ir taip jam padėti apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo</i>			
<i>Domitės stojimo tvarka į universitetus, kolegijas, profesines mokyklas</i>			
<i>Žiūrite vaizdo medžiagą susijusią su profesiniu informavimu ir konsultavimu</i>			

<i>Sprendimus dėl profesijos pasirinkimo vaikas turi priimti savarankiškai</i>			
<i>Kita</i>			

6. Ar su vaikais vykstate aplankyti kolegijų, universitetų, darbo biržos, įvairių darbo įstaigų, karjeros centro, kurie padėtų jiems apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo? Pažymėkite Jums vieną ar kelis tinkančius atsakymus:

- Dalyvauju tik klasės susirinkimuose;*
- Lankiausi kolegijoje;*
- Lankiausi universitete;*
- Lankiausi darbo biržoje;*
- Lankiausi karjeros centre;*
- Niekur su vaiku nesilankiau;*
- Vaikas yra savarankiškas ir pats gali apsilankyti išvardintose įstaigose;*
- Kita.....*

7. Ką Jūs akcentuojate vaikui, kai jis renkasi būsimą profesiją?

Teiginiai	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Svarbiausia įgyti aukštąjį išsilavinimą</i>			
<i>Kad pasirinkta profesija būtų pelninga</i>			
<i>Kad būtų galimybė kilti „karjeros laiptais“</i>			
<i>Kad būtų galimybė tęsti studijas užsienyje</i>			
<i>Kad rinktųsi tokią pat profesiją, kurią turi pažįstami ar giminaičiai</i>			
<i>Rinktųsi tokią specialybę pagal kurią lengviau būtų susirasti darbą</i>			
<i>Rinktųsi tokią specialybę, kurią būtų lengva mokytis</i>			
<i>Rinktųsi studijas, kurios būtų nebrangios</i>			
<i>Pasirinkti studijas, kurios būtų arčiau namų, kad nereiktų išvažiuoti</i>			
<i>Kita</i>			

8. Jūsų nuomone, kokios informacijos trūksta Jūsų vaikui renkantis būsimą profesiją?

Teiginiai	Dažnai	Retai	Niekada
<i>Kokios asmens savybės reikalingos pasirinktai profesijai</i>			
<i>Apie stojimo į mokymo institucijas tvarką</i>			
<i>Apie profesijai keliamus reikalavimus</i>			
<i>Apie darbo rinkos situaciją ir jos poreikius</i>			
<i>Apie karjeros galimybes turint tam tikrą profesiją</i>			

<i>Apie pasirinktos profesijos darbo užmokestį</i>			
<i>Kita</i>			

9. Ar pasidalinate savo patirtimi su vaiku dėl profesijos pasirinkimo? (Jei pažymėjote „taip“, tada atsakykite į 10 klausimą, o jei pažymėjote „ne“ tada atsakykite tik į 11 klausimą).

- Taip;*
- Nežinau;*
- Ne.*

10. Kodėl Jums yra svarbu pasidalinti patirtimi su vaiku dėl profesijos pasirinkimo? Pažymėkite Jums tinkančius atsakymus:

- Tai padėtų apsaugoti nuo netinkamo profesijos pasirinkimo;*
- Tai padėtų vaikui suprasti, kaip reikia pasirinkti profesiją, į ką jis turėtų atkreipti dėmesį;*
- Tai padėtų vaikui suprasti, kad pasirinkta profesija gali būti ne vienintelė jo gyvenime;*
- Norisi, kad vaikas pasirinktų sau tinkamą profesiją;*
- Manau, kad šeima labiausiai turi padėti vaikui apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo;*
- Patirties pasidalinimas, rodo vaikui, kad jo ateitimi yra rūpinamasi;*
- Kita.....*

11. Kodėl Jūs nesidalinate savo patirtimi su vaiku dėl profesijos pasirinkimo? Pažymėkite Jums tinkančius atsakymus:

- Sprendimus dėl profesinio apsisprendimo vaikai turi priimti patys;*
- Todėl, kad bijau suklaidinti vaiką dėl profesijos pasirinkimo;*
- Manau, kad mano patirtis nepadėtų vaikui dėl profesinio apsisprendimo;*
- Kai aš rinkausi profesiją man niekas apie savo patirtį nepasakojo;*
- Manau, kad vaikui apsispręsti turi padėti karjeros konsultantas;*
- Kita.....*

12. Kokios šeimos aplinkybės turi įtakos vaikų profesiniam apsisprendimui?

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
<i>Šeimos narių tarpusavio santykiai</i>			
<i>Šeimos materialinė gerovė</i>			
<i>Šeimos narių išsilavinimas</i>			
<i>Šeimos narių darbo vertybės</i>			
<i>Šeimos narių pasirinkta profesija</i>			

<i>Šeimos socialinė padėtis</i>			
<i>Kita</i>			

13. Kaip Jūs manote, ar vaikui reikia prieš pasirenkant profesiją, išbandyti savo jėgas kokiame nors darbe? Pažymėkite Jums tinkančius atsakymus:

- Reikėtų, nes tada pamatytų profesijos privalumus ir trūkumus;*
- Turėtų galimybę pasitikrinti ar turi tam tikrų gebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai;*
- Gal tada kiltų noras siekti studijuoti tą profesiją;*
- Tai padėtų susipažinti su profesijos veiklos turiniu;*
- Tai padėtų suprasti kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėti specialistas;*
- Tai padėtų vaikui suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti;*
- Kita.....*

14. Jūsų nuomone, nuo kurio amžiaus tikslinga pradėti vaikų profesinį orientavimą ir konsultavimą?

- Darželyje;*
- Pradinėse klasėse;*
- 10 klasėje;*
- 11 – 12 klasėse;*
- Kita.....*

15. Jūsų išsilavinimas?

- Vidurinis;*
- Profesinis;*
- Aukštasis;*
- Kita.....*

16. Jūsų lytis?

- Moteris;*
- Vyras.*

Ačiū už atsakymus!